

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ОПШТИНА ПРОКУПЉЕ

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ ПРОКУПЉЕ

Књига 4: ИЗВЕШТАЈ О СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

ЈУГОСЛОВЕНСКИ ИНСТИТУТ ЗА УРБАНИЗАМ И СТАНОВАЊЕ
ЈУГИНУС АД - БЕОГРАД

Београд – Прокупље, мај 2010. год.

Наручилац плана: Општина Прокупље
Председник Општине: Милан Арсовић

Обрађивач плана: Југословенски институт за урбанизам и становање
ЈУГИНУС АД
Београд, Андрићев венац бр. 2/II
Директор: Ивана Марковић, дипл. инг. грађ.

Руководилац плана: Дубравка Павловић, дипл. просторни планер,
одговорни планер (лиц.бр. 100 0008 03) и
одговорни урбаниста (лиц. бр. 201 0662 04)

Чланови радног тима
Извештаја о СПУ: Душан Шљиванчанин, дипл. просторни планер
Драгана Курбалија, дипл. просторни планер
Никола Ристић, дипл. инж. саобраћаја

Консултације током израде Извештаја о СПУ: Живорад Манић, дипл. просторни планер

САДРЖАЈ

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	1
1. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ	4
1.1. Преглед садржаја и циљева плана и односа са другим плановима и програмима	4
1.2. Приказ варијантних решења плана која су од значаја за заштиту животне средине	19
1.3. Претходне консултације са заинтересованим органима и организацијама	20
2. ПРЕГЛЕД КАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ НА ПОДРУЧЈУ ПЛАНА	21
2.1. Стање квалитета животне средине	21
2.2. Природне карактеристике и приказ стања заштићених природних добара	30
2.3. Стање културног наслеђа	36
2.4. Проблеми заштите животне средине који су разматрани у плану	37
3. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ И ИЗБОР ИНДИКАТОРА	39
3.1. Општи и посебни циљеви стратешке процене	39
3.2. Избор индикатора	40
4. ПРОЦЕНА МОГУЋИХ УТИЦАЈА ПЛАНСКИХ РЕШЕЊА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ	43
4.1. Процена утицаја варијантних решења	43
4.2. Разлози за избор најповољнијег варијантног решења	50
4.3. Евалуација карактеристика и значаја утицаја планских решења	58
4.4. Кумулативни и синергијски ефекти	64
5. ОПИС МЕРА ЗА ОГРАНИЧАВАЊЕ НЕГАТИВНИХ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ	65
5.1. Мере заштите ваздуха	66
5.2. Мере заштите вода	67
5.3. Мере заштите земљишта	69
5.4. Мере заштите од буке	70
5.5. Мере заштите од елементарних непогода и технолошких удеса	70
5.6. Мере заштите вегетације	71
6. СМЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ ПРОЦЕНА УТИЦАЈА НА НИЖИМ ХИЈЕРАРХИЈСКИМ НИВОИМА	73
7. ПРОГРАМ ПРАЋЕЊА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	75
7.1. Опис циљева плана	75
7.2. Индикатори за праћење стања животне средине	76
7.3. Права и обавезе надлежних органа и поступање у случају акцидентних ситуација	78
8. ПРИКАЗ КОРИШЋЕНЕ МЕТОДОЛОГИЈЕ И ТЕШКОЋЕ У ИЗРАДИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ	82

9. ПРИКАЗ НАЧИНА ОДЛУЧИВАЊА	84
10. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	85

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Просторни план општине Прокупље ради се на основу Одлуке о изради Просторног плана општине Прокупље коју је донела Скупштина општине Прокупље, а чији је саставни део Одлука о изради Стратешке процене утицаја Просторног плана на животну средину (бр.06-24/09-02 од 27.05.2009.год.). Просторни план општине припремљен је у складу са:

1. Законом о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", бр. 72/09 и 81/09),
 2. Правилником о садржини и изради планских докумената („Службени гласник РС“, бр. 60/03),
 3. Законом о Просторном плану Републике Србије ("Службени гласник РС", бр. 13/96),
 4. Нацртом Просторног плана Републике Србије до 2021. године,
- као и у складу са другим релевентним законима, подзаконским актима и прописима.

Израда Извештаја о стратешкој процени утицаја на животну средину Просторног плана општине Прокупље (у даљем тексту: Стратешка процена утицаја или СПУ) у складу је са одредбама чл. 34 – 35 Закона о заштити животне средине ("Службени гласник РС", број 135/04), и одредбама чл. 5,7 – 10 и 12. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", број 135/04).

Стратешка процена утицаја планова на животну средину ради се у циљу обезбеђивања заштите животне средине и унапређивања одрживог развоја интегрисањем основних начела заштите животне средине у поступак припреме и усвајања планова и програма.

Правни основ за обављање стратешке процене и израду Извештаја о стратешкој процени утицаја на животну средину Просторног плана општине Прокупље (даље: Извештај о стратешкој процени) налази се у:

- одредбама члана 5. став 1., Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину којима је прописан предмет стратешке процене и утврђена обавеза вршења стратешке процене за просторне планове;
- одредбама члана 9. ст. 1. и 5. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину, којима је утврђено да Одлуку о изради стратешке процене утицаја доноси орган надлежан за припрему плана и програма по претходно прибављеном мишљењу органа надлежног за послове заштите животне средине и других заинтересованих органа и организација, као и да Одлука чини саставни део одлуке о припреми плана и Програма и објављује се у "Службеном гласнику Републике Србије".

Одредбама члана 35. Закона о заштити животне средине одређено је да се "Стратешка процена утицаја на животну средину ради за планове, програме и основе у области просторног и урбанистичког планирања или коришћења земљишта, енергетике, индустрије, саобраћаја, управљања отпадом, управљања водама и других области и саставни је део плана, односно програма или основе". Стратешка процена утицаја на животну средину мора бити усклађена са другим проценама утицаја на животну средину, као и са плановима и програмима заштите животне средине и врши се у

складу са поступком прописаним посебним законом, односно, Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину.

На основу члана 4. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину, утврђују се основна начела стратешке процене, и то:

1. Начело одрживог развоја – одрживи развој јесте усклађен систем техникотехнолошких, економских и друштвених активности у укупном развоју у коме се на принципима економичности и разумности користе природне и створене вредности са циљем да се сачува и унапреди квалитет животне средине за садашње и будуће генерације. Разматрањем и укључивањем битних аспеката животне средине у припрему и усвајање одређених планова и програма и утврђивањем услова за очување вредности природних ресурса и добара, предела, биолошке разноврсности, дивљих и биљних животињских врста и аутохтоних екосистема, односно рационалним коришћењем природних ресурса доприноси се циљевима одрживог развоја.

2. Начело интегралности – политика заштите животне средине која се реализује доношењем планова и програма заснива се на укључивању услова заштите животне средине, односно очувања и одрживог коришћења биолошке разноврсности у одговарајуће секторске и међусекторске планове и програме.

3. Начело предострожности – свака активност мора бити спроведена на начин да се спрече или смање негативни утицаји одређених планова и програма на животну средину пре њиховог усвајања, обезбеди рационално коришћење природних ресурса и сведе на минимум ризик по здравље људи, животну средину и материјална добра.

4. Начело хијерархије и координације – процена утицаја планова и програма врши се на различитим хијерархијским нивоима на којима се доносе планови и програми. У поступку стратешке процене планова и програма повећани степен транспарентности у одлучивању обезбеђују се узајамном координацијом надлежних и заинтересованих органа у поступку давања сагласности на стратешку процену, кроз консултације, односно обавештавања и давања мишљења на план и програм.

5. Начело јавности – у циљу информисања јавности о одређеним плановима и програмима и о њиховом могућем утицају на животну средину, као и у циљу обезбеђења пуне отворености поступка припреме и доношења или усвајања планова и програма, јавност мора, пре доношења било какве одлуке, као и после усвајања плана и програма, имати приступ информацијама које се односе на те планове и програме или њихове измене.

Извештај о стратешкој процени је документ којим се описују, вреднују и процењују могући значајни утицаји на животну средину до којих може доћи имплементацијом плана и програма и којим се одређују мере за смањење негативних утицаја на животну средину. Према члану 12. Закона о стратешкој процени утицаја, Извештај садржи нарочито:

1. Полазне основе стратешке процене;
2. Преглед карактеристика и оцена стања животне средине у подручју плана;
3. Опште и посебне циљеве стратешке процене и избор индикатора;
4. Процену могућих значајних утицаја на животну средину;
5. Опис мера предвиђених за смањење негативних утицаја;
6. Смернице за израду процена утицаја на нижим хијерархијским нивоима;
7. Програм праћења стања животне средине у току спровођења плана;

8. Приказ коришћене методологије и тешкоће у изради стратешке процене;
9. Приказ начина одлучивања;
10. Закључке стратешке процене утицаја и друге податке од значаја за стратешку процену.

Стратешка процена утицаја животну средину је процес који треба да интегрише циљеве и принципе одрживог развоја у просторним плановима уважавајући при томе потребу да се избегну или ограниче негативни утицаји на животну средину и на здравље и добробит становништва. Значај стратешке процене утицаја на животну средину огледа се у томе што:

- обрађује питања и утицаје ширег значаја, који се не могу поделити на пројекте, на пример - кумулативни и социјални ефекти;
- помаже да се провери повољност различитих варијанти развојних концепата;
- избегава ограничења која се појављују када се врши процена утицаја на животну средину већ дефинисаног пројекта; и
- утврђује одговарајући контекст за анализу утицаја конкретних пројеката, укључујући и претходну идентификацију проблема и утицаја који заслужују детаљније истраживање, итд.

1. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

На основу одредаба члана 13. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину полазне основе стратешке процене обухватају:

1. кратак преглед садржаја и циљева плана и програма и односа са другим плановима и програмима;
2. преглед постојећег стања и квалитета животне средине на подручју на које се извештај односи;
3. карактеристике животне средине у областима за које постоји могућност да буду изложене значајном утицају;
4. разматрана питања и проблеме заштите животне средине у плану или програму и приказ разлога за изостављање одређених питања и проблема из поступка процене;
5. приказ припремљених варијантних решења која се односе на заштиту животне средине у плану и програму, укључујући варијантно решење нереализовања плана и програма и најповољније варијантно решење са становишта заштите животне средине;
6. резултате претходних консултација са заинтересованим органима и организацијама битне са становишта циљева и процене могућих утицаја стратешке процене.

1.1. ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА И ЦИЉЕВА ПЛАНА И ОДНОСА СА ДРУГИМ ПЛАНОВИМА И ПРОГРАМИМА

Просторни план општине Прокупље је рађен у складу са Законом о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", бр. 72/09 и 81/09) и Правилником о садржини и изради планских докумената ("Службени гласник РС", број 60/03). Полазећи од начела планирања утврђених законом и праксом планирања (економска оправданост, социјална прихватљивост и еколошка одрживост), као и правног оквира којим су утврђени нормативи и правила у управљању природним и створеним ресурсима (пољопривредно земљиште, воде, шуме, ловна подручја, минералне и енергетске сировине, грађевинско земљиште, инфра и супраструктура, као и организовању привредних и других активности (пољопривреда, водопривреда, шумарство, лов, индустрија, грађевинарство, саобраћај и телекомуникације, туризам и заштита животне средине), дефинисани су циљеви, концепција, стратешка опредељења, планска решења, приоритети, мере и смернице за спровођење. Поред интерпретације плана у овом делу се даје и однос са другим плановима, програмима и стратешким документима који могу имати утицај на животну средину на планском подручју.

Полазна опредељења и преглед садржаја плана

Општина Прокупље се налази у југозападном делу централне Србије, у Топличком округу, у долини и побрђу и планинским деловима средњег дела слива Топлице, између 43°24' и 43°00' северне географске ширине и 21°19' и 21°42' источне географске дужине. Простире се на површини од 759 km². Са севера се граничи са Општином Алексинац и Крушевац, на западу и југозападу са општинама Блаце и

Куршумлија, на југу са општином Бојник, док се на западу граничи са општинама Житорађа и Меровина.

Територијом општине Прокупље пролази коридор магистралног пута и железничка пруга Београд – Ниш – Приштина, као и шест регионалних путних праваца, који општину Прокупље повезују са окружењем. Удаљеност града од Ниша је 27 км, од Лесковца је око 50км, а од Београда је 250км.

Повољан географски положај и конфигурација терена условили су да најзначајнија Средњобалканска трансверзала која повезује Црно море са Јадранским, делом иде управо Топлицом, преко Косова и Метохије, чинећи најкраћу везу између Моравско – Вардарске долине и Јадранског мора. Овај путни правац је од прворазредног значаја за сва историјска, привредна и културна кретања у овом делу наше земље.

Највећа насеља, укључујући и Прокупље, развила су се у котлинском делу долине Топлице као и у долинама њених притока, а планински терени Великог Јастрепа на северу и Радана и његових огранака на југу, окружују простор општине Прокупље.

Граница општине је дефинисана границама катастарских општина и то према општини Крушевац - КО Горња Бресница и Велика Плана; према општини Алексинац - КО Горња Речица, Микуловац, Џигољ и Клисурица; према општини Меровина - КО Клисурица, Петровац, Балиновац, Ђуревац и Нова Божурна; према општини Житорађа – КО Нова Божурна, Бабин Поток, Бериље, Пасјача, Кожинце, Мачина и Злата; према општини Бојник – КО Злата, Бублица, Драги Део, Богујевац и Власово; према општини Куршумлија – КО Власово, Товрљане, Трнови Лаз, Грабовац, Ђушница, Горња Коњуша, Вича, Плочник, Баце и Калудра; према општини Блаце – КО Калудра, Баце, Туларе, Белољин, Мађере, Прекопуце, Здравине и Горња Бресница.

У 107 насеља општине Прокупље живи 48 501 становник (према подацима Пописа 2002. године). У Граду живи око 57% становништва. Општина има 104 катастарске општине са 97 месних заједница, односно 12 месних канцеларија.

Просечан број становника насељу је 466. Највећи број становника има насеље Прокупље - 27673 становника, а најмањи К.О. / насеље Јовине ливаде, 11 становника, а у последњем међупописном периоду нека насеља су остала демографски празна.

Планске концепције, решења и правила садржана су у текстуалном делу и на рефералним картама Просторног плана у свему према Закону о планирању и изградњи и Правилнику о садржини и изради планских докумената, тако да текстуални део садржи:

А) ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

1. ОБУХВАТ ПОДРУЧЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА И ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ

2. ОБАВЕЗЕ, УСЛОВИ И СМЕРНИЦЕ ИЗ РЕЛЕВАНТНИХ ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА

2.1. Просторни план Републике Србије (Службени гласник Републике Србије бр. 13/96)

2.2. Остали релевантни програми, стратегије и пројекти

3. ОЦЕНА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА И РАЗВОЈНИ ПОТЕНЦИЈАЛИ И ОГРАНИЧЕЊА

4. РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ - РЕГИОНАЛНЕ И ФУНКЦИОНАЛНЕ ВЕЗЕ ПЛАНСКОГ ПОДРУЧЈА У КОНТЕКСТУ БУДУЋЕГ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА СРБИЈЕ

Б) ЦИЉЕВИ, ИНТЕРЕСИ И МОГУЋИ СТРАТЕШКИ ПРАВЦИ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ ПРОКУПЉЕ

1. ИНТЕРЕСИ И ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА

1.1. Општи и посебни циљеви развоја

1.2. Циљеви развоја по појединим областима

2. ОСНОВНИ МОГУЋИ СТРАТЕШКИ ПРАВЦИ РАЗВОЈА

3. КОНЦЕПЦИЈА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ ПРОКУПЉЕ
– СИНТЕЗНИ ПРИКАЗ НАМЕНЕ И БИЛАНСА ПОВРШИНА

В) КОНЦЕПЦИЈА, ПРИНЦИПИ И ПРОПОЗИЦИЈЕ КОРИШЋЕЊА, УРЕЂЕЊА И ЗАШТИТЕ ПЛАНСКОГ ПОДРУЧЈА

1. ЗАШТИТА, УРЕЂЕЊЕ И РАЗВОЈ ПРИРОДЕ И ПРИРОДНИХ СИСТЕМА И
КОРИШЋЕЊЕ ПРИРОДНИХ РЕСУРСА

2. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ДИСТРИБУЦИЈА СТАНОВНИШТВА, МРЕЖЕ НАСЕЉЕНИХ
МЕСТА И ЈАВНИХ СЛУЖБИ, ОДНОС ГРАДСКИХ И СЕОСКИХ НАСЕЉА И
РАЦИОНАЛНО КОРИШЋЕЊЕ ПРОСТОРА

2.1. Просторни развој и уређење мреже насеља и демографска перспектива општине
Прокупље

2.2. Просторни развој и размештај услужних делатности и јавних служби и становања

3. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ ЕКОНОМИЈЕ, ДИСТРИБУЦИЈЕ АКТИВНОСТИ И УПОТРЕБЕ
ЗЕМЉИШТА

3.1. Перспективе укупног развоја – општа концепција развоја и активирања подручја

3.2. Просторни развој и размештај основних грана и сектора

4. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ САОБРАЋАЈА, ИНФРАСТРУКТУРНИХ СИСТЕМА,
КОМУНАЛНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ И ПОВЕЗИВАЊЕ СА РЕГИОНАЛНОМ
ИНФРАСТРУКТУРНОМ МРЕЖОМ

4.1. Просторни развој саобраћајне инфраструктуре

4.2. Водна инфраструктура

4.3. Енергетска инфраструктура

4.4. Комуникациони системи

4.5. Остали комунални системи и објекти

5. ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

5.1. Мере заштите ваздуха

5.2. Мере заштите вода

- 5.3. Мере заштите земљишта
- 5.4. Мере заштите од буке
- 5.6. Управљање чврстим отпадом
- 5.7. Мониторинг животне средине

6. МЕРЕ ЗАШТИТЕ, УРЕЂЕЊА И УНАПРЕЂИВАЊА ПРИРОДНИХ И КУЛТУРНИХ ДОБАРА

- 6.1. Заштита природних добара
- 6.2. Заштита културних добара

7. КОРИШЋЕЊЕ И УРЕЂЕЊЕ ПРОСТОРА ОД ИНТЕРЕСА ЗА ЗАШТИТУ ОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА И ОДБРАНУ ЗЕМЉЕ

- 7.1. Заштита од елементарних непогода
- 7.2. Заштита са аспекта одбране

8. ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА О СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА ПЛАНСКИХ РЕШЕЊА ППО ПРОКУПЉЕ НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Г) ПРАВИЛА УРЕЂЕЊА И ГРАЂЕЊА

- 1. ТЕРИТОРИЈЕ ПЛАНСКОГ ПОДРУЧЈА ЗА КОЈЕ ЈЕ ПРЕДВИЂЕНА ИЗРАДА УРБАНИСТИЧКОГ ПЛАНА
- 2. ПРАВИЛА УРЕЂЕЊА И ГРАЂЕЊА ЗА ДЕЛОВЕ ТЕРИТОРИЈЕ ЗА КОЈЕ НИЈЕ ПРЕДВИЂЕНА ИЗРАДА УРБАНИСТ. ПЛАНА
 - 2.1. Правила за пољопривредно, шумско и водно земљиште
 - 2.2. Правила за изградњу објеката на грађевинском земљишту

Д) ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

- 1. ОСТВАРИВАЊЕ ПЛАНА, ПРИОРИТЕТНА ПЛАНСКА РЕШЕЊА И МЕРЕ ЗА РАВНОМЕРНИ ТЕРИТОРИЈАЛНИ РАЗВОЈ
- 2. УЧЕСНИЦИ, МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈУ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ

Графички приказ просторног плана општине јесу рефералне карте којим се приказују:

- 1) правила просторног развоја - (**Реферална карта број 1 "Намена простора"**)
- 2) правила за развој и уређење мреже насеља, просторни развој и размештај привредних делатности, просторни развој и размештај услужних делатности и јавних служби; просторни развој, размештај и коришћење инфраструктурних система – (**Реферална карта број 2а и 2б "Мрежа насеља, функција, јавних служби и саобраћајна инфраструктура", „Хидротехничка, енергетска и комуникациона инфраструктура"**)
- 3) правила коришћења и заштите природних ресурса, уређења руралних подручја, заштите животне средине; заштите природних и културних добара – (**Реферална карта**

број 3 "Природни ресурси и рурална подручја, заштите животне средине и природних и културних добара и туризам")

Основно питање Просторног плана је промена негативних и подржавање позитивних тенденција у досадашњем развоју општине Прокупље, заштитом и одрживим коришћењем природних ресурса (вода, енергија, пољопривредно, шумско земљиште и др.), у планском хоризонту, по етапама спровођења.

Циљеви развоја, коришћења и уређења простора

Општи стратешки циљеви, дефинисани на основу исказаних развојних проблема подручја, истражених и процењених развојних потенцијала и нарочито, природних ресурса на располагању, интереса Србије на овом подручју и локално изражених интереса и потреба су:

- укључење и активно учешће општине Прокупље у привредним, саобраћајним и друштвеним токовима Србије
- равномеран, рационалан, ефикасан и одржив просторни развој на бази рационалног и осмишљеног коришћења природних ресурса
- развој руралних подручја и Прокупља у складу са њиховим потенцијалима и ограничењима
- очување и унапређење културног наслеђа, као основе националног просторног идентитета
- очување и унапређење природе, природних реткости и биолошке разноврсности
- очување животне средине и пејзажа.

Посебни циљеви развоја дати су по појединачним секторима, како следи:

Природни ресурси и потенцијали

- очување и заштита пољопривредног земљишта виших бонитетних класа од загађивања, поплава и ерозије, а посебно од претварања у друге намене, тј. непродуктивно земљиште рационално коришћење шума и ловног фонда на основу одговарајуће важеће документације;
- повећање површине под шумама на теренима који су угрожени ерозијом или су слабијих бонитетних класа због заштите педолошког покривача и побољшања услова за пољопривредну производњу, организације ловишта на теренима који су ненасељени и неповољни за пољопривреду;
- очување и заштита ресурса питке воде;
- регулисање нивоа површинских и подземних вода доградњом и одржавањем водопривредне инфраструктуре и другим хидромелиорационим радовима, у зонама где је то потребно;
- рационално коришћење минералних ресурса;
- очување локалних ресурса, првенствено за развој пољопривреде, шумарства и за туристички развој.

Демографски развој

- задржавање популације кроз активности и садржаје који пружају квалитетне животне перспективе за егзистенцију;
- едукација кроз различите програме и аранжмане, првенствено у области развоја пољопривреде, индустрије, туризма и комплементарних активности;
- развој делатности терцијарног сектора;
- подстицање повећавања величине домаћинства у циљу заустављања гашења сеоских економија;
- обезбеђивање квалитетнијих услова живота становништва, кроз формирање услужних центара за задовољавање потреба за различитим услугама;
- створити услове за брже запошљавање младих и жена, чиме би се створили предуслови за остварење циља повећања природног прираштаја.

Привредни развој

- убрзавање приватизације државног сектора пољопривреде ради трансформације у конкурентна профитабилна приватна предузећа;
- подстицање развоја пољопривредне инфраструктуре – складишта, расхладних простора, дорадних погона, пијаца и сл.;
- подстицање диверзификације руралне економије (сеоског туризма, кућне радиности, трговине, малих и средњих погона и сл.); ради привлачења младог становништва;
- селективан развој индустрије и МСП у општинском центру Прокупљу, поспешивање концентрације МСП у периурбаном појасу и топличкој долини на подручју повољних просторно-развојних могућности; јачање економске базе становништва у сеоском подручју диверзификацијом руралне економије развојем комплементарних активности сагласно специфичностима тих простора (пољопривреда, прерада, туризам) те подстицањем развоја мањих производних капацитета/погона у малим развојним центрима,
- формирање туристичке привреде као једне од приоритетних привредних грана, комплементарне осталим гранама и областима, посебно пољопривреди. Развијање еко-етно-туризма као посебног вида туристичког развоја.
- развој концепта целогодишњег туризма, уз развијање посебних видова, као што су спортско – рекреативни, научни, културни, фармерски, активности на води, итд., а нарочито ловни туризам за који постоје изванредни потенцијали.

Мрежа насеља и опремљеност

- развој рационалне и функционалне структуре мреже насеља;
- идентификовање насеља која могу најефикасније служити као услужни, производни и трговачки центри окружујућег подручја.
- побољшање квалитета опремљености постојећег нивоа објеката јавних служби и развој комуналних делатности и инфраструктуре у насељима
- спречавање одлива младог и способног становништва, којем ће се омогућити да ту живи и да се бави профитабилнијим делатностима;
- очување пејзажних и амбијенталних карактеристика насеља;

- потенцирање развоја насеља са специјализованим функцијама у циљу обогаћивања туристичке понуде;
- јачање Прокупља као окружног и општинског средишта, полифункционалног центра;
- побољшање техничких карактеристика локалних саобраћајница;
- активирање пољопривредних потенцијала насељених подручја у спрези са развојем туризма;
- обезбеђење доступности друштвених садржаја свим становницима без обзира на место становања;
- усклађен размештај објеката образовања, културе и осталих из оквира друштвених делатности у складу са хијерархијом насеља која ће бити одређена у плану, посебним захтевима рационалне организације и прагом корисника.

Саобраћај

- креирање таквог система саобраћаја који омогућава одрживу мобилност;
- подсистеме саобраћајног система развијати на такав начин да се омогући одговарајућа доступност свим деловима подручја у складу са плановима вишег реда а сразмерно економским могућностима државе и локалне заједнице;
- до изградње аутопута (у складу са плановима вишег реда) унапређење постојећег пута магистралног карактера кроз реконструкцију и рехабилитацију
- раздвајање транзитних од изворно-циљних и локалних токова у општинском центру кроз изградњу обилазнице, што ће омогућити подизање квалитета и општих услова живота становништва;
- оптимално повезивање насеља у општини међусобно, као и њихово функционално повезивање са центром општине;
- рехабилитација, ревитализација и реконструкција мреже државних путева II реда и саобраћајних објеката; изградња обавезних тротоара на деоницама државних путева који пролазе кроз насељена места;
- унапређење и развој мреже општинских путева кроз изградњу, реконструкцију и даљу модернизацију коловоза; треба тежити да до краја планског периода (у складу са економских могућностима) најмање 80% општинских путева буде опремљено савременим коловозом;
- стандардизација и модернизација техничких елемената, сигнализације и режима саобраћаја;
- ефикасно и рационално коришћење превозних капацитета;
- даљи развој мреже линија приградског превоза у складу са потребама становништва; адекватно опремање стајалишта јавног превоза;
- даљи развој мреже линија градског превоза путника;
- подизање нивоа услуге и повећање безбедности у саобраћају;
- смањење штетних утицаја саобраћаја на живот и рад људи, као и на животну средину;
- дефинисање политике и подршка развоју саобраћаја као привредне гране;
- стварање информационе базе која ће омогућити даља истраживања и праћења у области саобраћаја.

Хидротехничка инфраструктура

- стриктно поштовање режима заштите изворишта подземних и површинских вода у свим извориштима постојећег комуналног и сеоских водовода;
- очување локалних изворишта, чак и оних мањег капацитета, и након повезивања појединих насеља са вишим системима (Топлички регионални и општински водоводни систем), ради обезбеђивања виталних функција система у кризним хаваријским ситуацијама;
- постепено повезивање свих парцијалних водовода насеља у јединствен интеркомунални (општински) систем, што је делом и остварено и предвиђено "Генералним пројектом водоснабдевања насеља на територији општине Прокупље", којим се остварује висока поузданост функционисања и прописан, стално контролисан квалитет воде;
- смањивање специфичне потрошње воде у домаћинствима, политиком реалних цена воде, мерењем утрошка воде и мерама планске рационализације потрошње и смањивања употребе воде за пиће за заливање и наводњавање вртова, башти и пољопривредних култура;
- управљачко-информационо осавремењавање водоводних система, увођењем мерног - мониторинг система, који ће омогућавати праћење динамике потрошње у свим важнијим гранама мреже, као и брзу дијагностику поремећаја и кварова током функционисања система;
- вода за технолошке потребе у индустрији која не захтева воду квалитета воде за пиће, не може се захватати из водовода насеља, већ се потрошачи технолошке воде упућују на властите захвате површинских и подземних вода нижег квалитета (подземне воде у индустријској зони, која се не захвата за водоводе насеља) и на мере рецикулације и планске рационализације потрошње;
- реконструкција и модернизација постојећих система чија дотрајалост и запуштеност не омогућавају поуздано водоснабдевање;
- при канализацији насеља која нису имала канализационе системе, стриктно се спроводи принцип обавезности прикључења домаћинства, без обзира на дотадашња привремена решења. Забрањује евакуација отпадних вода у напуштене бунаре и упојне јаме;
- отпадне воде из индустријских погона, не смеју се упуштати у водотоке без третмана, смеју се упуштати у насељску канализацију тек након предtretмана, којим се пречишћавају до нивоа да смеју да буду усмерене према ППОВ општег типа. Посебно је забрањено уводити у насељску канализацију опасне материје и супстанце које би ометале и разбијале процес биолошког пречишћавања у ППОВ;
- на маим водотоцима (изворима), ако их има, уколико се исти уводе у системе кишне канализације, где год је то могуће, обликовањем терена и коришћењем зелених површина, извршити ретензирање/ублажавање великих вода пре њиховог увођења у колекторе;
- насипи се морају тако уклопити у све друге садржаје који се граде у близини, да не буде угрожена његова функција и да у његовој близини нема објеката који би могли да отежају или онемогуће његово одржавање у периодима дуготрајне одбране од великих вода;
- одбрану од ерозије, поплава и бујица усагласити и интегрисати са осталим водопривредним и пољопривредним активностима општине Прокупље.

Електроенергетски системи

- постизање ефикасности: економске (постизање највећих енергетских ефеката уз најмања улагања), функционалне (усклађивање развоја некомпатибилних функција) и просторне (усклађивање некооперативних намена површина, оптимизација у размештају погона енергетско-индустријског комплекса, насеља, саобраћајница и др.);
- смањење енергетских потреба код свих потрошача енергије, путем доношења и обавезне примене стандарда енергетске ефикасности, економских инструмената и организационих мера;
- одржавање и побољшање квалитета рада и поузданости постојеће електропреносне, дистрибутивне и даљи развој тих система и мрежа,

Телекомуникациони системи

- трансформација и модернизација постојећих ПТТ јединица;
- модернизација мреже дигиталних АТЦ, односно савремених система развоја ТТ мреже;
- развој телематских понуда;
- развијање и ширење мреже оптичких каблова;
- развој потреба за широкопајасним сервисима – ADSL;
- изградња нових базних станица; и
- јачање локалних телевизијских и радио система у функцији обавештености о актуелним догађањима и мониторингу живота грађана на територији општине.

Животна средина, природне и културно – историјске вредности

- апсолутни приоритет има заштита основних компоненти животне средине (вода, ваздух, земљиште) у њиховом изворном облику;
- заштита водних ресурса на подручју Општине, уз примену њиховог интегралног управљања (коришћење, заштита вода, заштита од вода); заштита најзначајнијих постојећих и потенцијалних изворишта водоснабдевања на планском подручју (акумулација „Бресница“, бунари на Хисару, потенцијално извориште „Бумбурек“) од потенцијалних фактора деградације; потпуна заштита подземних вода, нарочито у равничарским теренима са плитким изданима подложним загађењу; очување квалитета површинских водотокова на територији Општине, а посебно од негативног утицаја испуштања непречишћених комуналних отпадних вода у природне реципијенте;
- увођење функционално целовитог система за управљање комуналним и индустријским отпадним водама;
- заштита и очување квалитета ваздуха, посебно у зонама интензивног саобраћаја, односно привредних погона на градском подручју и локација нехигијенских сметлишта;
- заштита земљишта, а нарочито пољопривредних земљишта од I-IV бонитетне класе, од негативних последица природних (ерозија, поплаве, бујице) и антропогених фактора (примена агрохемиката у пољопривреди, непланско ширење грађевинских подручја насеља, итд.);
- управљање отпадом на еколошким основама, а у складу са циљевима који су дефинисани Националном стратегијом управљања отпадом са Програмом

- приближавања ЕУ (санација и рекултивација постојећих сметлишта на подручју општине, односно питање решавање одлагања отпада у сеоским насељима)
- уравнотежено коришћење простора са становишта животне средине и заштите природних вредности подручја;
 - заштита природних предела, амбијената и пејзажа око културно-историјских споменика, односно очување природних предела посебне вредности и значаја, угрожених и ретких биљних и животињских врста, као и одржавање биодиверзитета и равнотеже очуваних и унапређење нарушених екосистема;
 - званично проглашавање граница и режима заштите у ПИО „Радан“;
 - уређење и одржавање јавних зелених површина;
 - заштита земљишта од водне ерозије и заштита вода од неповољних хидролошких режима, узимајући у обзир и тенденције присутног глобалног отопљавања;
 - идентификација станишта од значаја за заштиту европске дивље флоре и фауне по програму НАТУРА 2000;
 - очување, презентирање и одрживо коришћење природних вредности за које се утврди да због својих хидролошких, геолошких, геоморфолошких и других вредности представљају аутентичне примерке гео-наслеђа;
 - очување и пажљиво коришћење локалитета под шумским комплексима, односно повећање површине под шумом (на просторима угроженим ерозијом) пошумљавањем аутохтоним врстама; и
 - адекватна презентација и укључивање природних вредности у програме туристичког развоја.
 - спровођење интегралне заштите непокретних културних добара, које обухвата и природно очуване просторе у непосредној околини културних добара;
 - формирање јединствене информационе основе о културном наслеђу на подручју Општине ради евидентирања и целовите валоризације и категоризације свих непокретних културних добара;
 - побољшање саобраћајне доступности и медијске презентације;
 - стављање под заштиту евидентираних културних добара (добара у режиму претходне заштите);
 - израда неопходне урбанистичке документације за НКД и њихову заштићену околину;
 - спровођење стриктне заштите непокретних културних добара од свих облика неконтролисане изградње која би могла да угрози сам локалитет и непосредну околину; и
 - утврђивање граница заштићене околине и зоне заштите око категорисаних културних добара, како би се поред одређених забрана, омогућиле и могућности за развој комплементарних активности (туризам, пољопривреда) и уређења простора у функцији презентације споменичког наслеђа.

Однос према другим плановима и стратегијама

1. Просторни план Републике Србије (1996 год.)

Просторним планом Републике Србије предвиђено је унапређење постојећих шума, санирање девастираних, увећање шумовитости, као и заштита функција шума, рационално коришћење производних потенцијала земљишта и заштита природне средине.

У вези дивљачи и ловних врста, ПП РС прописује заштиту флоре и фауне, укључујући очување (ретких и угрожених врста) и увећање постојеће популације (бројности ситне и крупне дивљачи).

ПП РС-е посебно је предвиђено постојање регионалних система за коришћење, уређење и заштиту речних вода. Њих чине функционално повезани објекти (акумулације, постројења за пречишћење отпадних вода - ППОВ итд.), који координирају коришћење и заштиту квалитета вода. Општина Прокупље припада Топличком регионалном подсистему (као део Доње-јужноморавског регионалног система) за снабдевање становништва водом. Акумулација Селова (која представља окосницу овог система за водоснабдевање) налази се на територији општине Куршумлија.

Што се тиче заштите вода од загађивача, прописан је сплет интегралних мера и континуираних одлука од предвиђене израде посебног плана заштите вода, редовних контрола амбијенталних и отпадних вода, употребе свих законских уредаба које се тичу заштите вода, до ажурирања катастра загађивача и емисије штетних материја.

Животна средина на територији општине је релативно очувана у границама нормале. Земљиште општине спада у ред умерено загађених услед примене агротехничких мера. Међутим, због нерешености комуналних проблема који се односе на проблем одлагања чврстог комуналног отпада на неадекватан простор (сметлиште на обалама реке Топлице), нерешено питање пречишћавања отпадних комуналних вода, као и неадекватна и застарела водоводна мрежа указују да постоји латентна опасност да ова средина врло лако пређе у средину са одређеним степеном угрожености по квалитет живота, а самим тим и здравље људи.

Према просторно – регионалној диференцијацији животне средине: Прокупље (пored Ниша, Лесковца и Пирота) припада **Нишавско - лесковачкој зони**. У циљу решавања актуелних проблема везаних за животну средину на територији општине, ППРС је предвидео следеће мере:

- спровођење гасификације и топлификације насеља
- пречишћавање отпадних вода из индустрије обојених метала
- санитарно депоновање комуналног отпада
- изградња обилазнице око Прокупља, као дела будућег ауто-пута.

ППРС дефинише и **основне циљеве заштите животне средине** на територији Републике и то:

- 1) **квалитетна животна средина**: чист ваздух; довољне количине квалитетне и хигијенски исправне воде за пиће, рекреацију и производњу; очувано пољопривредно земљиште, екосистеми и биолошка разноврсност; здравствено безбедна храна; уређена насеља и угодност боравка на радном месту и месту становања;
- 2) **рационално коришћење природних ресурса**, а нарочито необновљивих или делимично обновљивих (минералне и енергетске сировине, воде, земљиште); боље искоришћавање сировина и енергије, смањење отпада и повећање степена рециклирања; безбедно депоновање комуналног, индустријског и

опасног отпада; санација еколошких и "просторних" последица експлоатације сировина; приоритет ће бити дат: изразито деградираним и девастираним подручјима, локалитетима и пејзажима; обнови екосистема; ревитализацији и рекултивацији подручја интензивне површинске експлоатације минералних и енергетских сировина; заштити највреднијих природних добара;

- 3) **заустављање даље деградације природне средине** (ваздух, вода, земљиште, вегетација и др.), најпре у критично загађеним урбаним, рударско-енергетским и индустријским центрима, у еколошки највреднијим подручјима, а потом и на целој територији Републике;
- 4) **заустављање ерозије** у најугроженијим подручјима;
- 5) **заштита, обнова и санација стања живог света**; очување природних предела посебне вредности и значаја, угрожених и ретких биљних и животињских врста; очување равнотеже екосистема и обнова оних који су нарушени; одржавање биодиверзитета;
- 6) **заштита природних предела**, амбијента и пејзажа око културно-историјских споменика, у оквиру комплексне заштите ових целина и природних пејзажа уопште;
- 7) **подршка васпитним и образовним програмима** у области заштите животне средине и природе.

2. Водопривредна основа Републике Србије (2002 год.)

Будући да се у границама овог плана налази више речних токова који су у претходном периоду проузроковале одређене водопривредне проблеме, одредбе водопривредне основе у погледу заштите животне средине морају се уважавати и у оквиру овог плана. Водопривредна основа Републике Србије (ВОС) као основни стратешки циљ поставља: "Одржавање и развој водног режима којим се обезбеђују најповољнија и најцелисходнија техничка, економска и еколошка решења за јединствено управљање водама, заштиту од штетног дејства вода, заштиту вода и коришћење вода." Основна полазишта, захтеви и задаци заштите животне средине у ВОС заснивају се на одредницама ППРС, које се за зоне заштите водоизворишта и појасева заштите водотокова дефинишу кроз посебне активности, како следи:

- смањивање и спречавање загађивања животне средине;
- спречавање еутрофикације водних акумулација;
- спречавање сече дрвећа, депоновања материјала, одношења материјала,
- спречавање уништавања постојећих екосистема;
- очување предеоних карактеристика простора;
- обавезна израда посебног плана за заштиту вода од загађивања.

3. Национална стратегија одрживог развоја

Циљ ове Стратегије је да доведе до баланса три стуба – економског раста, заштите животне средине и друштвеног развоја стварајући једну кохерентну целину, подржану одговарајућим институционалним оквиром. Стратегија одрживог развоја Србије значајно доприноси смањењу празнина између процеса утврђивања политика, усклађивању евентуалних конфликтних циљева политика, као и утврђивању њихових узајамних предности. То подразумева интеграцију и усаглашавање циљева и мера свих

секторских политика, хармонизацију националних прописа са законодавством ЕУ и њихову пуну имплементацију.

4. Национални програм заштите животне средине

Овим програмом су дефинисани стратешки циљеви политике заштите животне средине, као и специфични и приоритетни циљеви за ваздух, воду, земљиште и утицаји појединих сектора на животну средину. Предложене реформе обухватају реформе регулаторних инструмената, економских инструмената, система мониторинга и информационог система, система финансирања у области заштите животне средине, институционална питања и захтеве везане за инфраструктуру у области заштите животне средине. Дефинисани циљеви Националног програма заштите животне средине су:

У области квалитета вода:

- дефинисане зоне заштите свих налазишта подземних вода као и акумулација које се користе за водоснабдевање;
- побољшати квалитет воде у водотоковима смањењем испуштања непречишћених индустријских и комуналних отпадних вода;
- обезбедити одвођење и пречишћавање отпадних вода у насељима са преко 10 000 еквивалент становника;
- повећање степена обухваћености јавним канализационим системима на 65% становника;

У области заштите земљишта:

- смањење угроженог земљишта ерозијом за 40% извођењем антиерозионих радова и увођењем ефективних мера за контролу ерозије;

У области природе, биодиверзитета и шума:

- очување, унапређење и проширење постојећих шума;
- успостављање еко коридора за фрагментисане фрагилне екосистеме;

У области управљања отпадом:

- повећати број становника обухваћених системом сакупљања отпадом на 75%;
- увођење одвојеног сакупљања и третмана опасног отпада из домаћинства и индустрије;
- санирати постојећа сметлишта и извршити ремедијацију истих, који представљају највећи ризик по животну средину;

У области индустрије:

- смањење емисија у ваздух загађујућих материја у постојећим IPPC индустријским постројењима која не задовољавају стандарде ЕУ;
- повећан степен пречишћавања индустријских отпадних вода;

- увођење чистије производње и система управљања заштитом животне средине (ЕМАС) у бројна индустријска постројења;
- повећање енергетске ефикасности и уштеда сировина у индустрији.

У области енергетике:

- смањење утицаја на животну средину приликом одлагања летећег пепела променом технологије депоновања;
- рекултивација постојећих депонија пепела;
- искоришћење летећег пепела из термоелектрана.

У области пољопривреде и шумарства:

- увођење система контролисане употребе ђубрива и средстава за заштиту биља на пољопривредном земљишту ради смањења утицаја на животну средину;
- развој органске пољопривреде;
- унапређење управљања заштитом животне средине на сточним фармама и погонима за прераду.

5. Стратегија управљања отпадом за период 2010-2019. год.

Стратегија управљања отпадом представља основни документ који обезбеђује услове за рационално и одрживо управљање отпадом на нивоу Републике Србије. Такође, Стратегија разматра потребе за институционалним јачањем, развојем законодавства, спровођењем прописа на свим нивоима, едукацијом и развијањем јавне свести.

Посебни циљеви управљања отпадом дефинисани Стратегијом су:

- ускладити националне прописе из области управљања отпадом са законодавством ЕУ;
- донети националне планове за поједине токове отпада;
- развити регионалне и локалне планове управљања отпадом до 2014.год.;
- повећати број становника обухваћених системом сакупљања отпада на 75% до 2014. год.;
- развити систем примарне селекције отпада у локалним самоуправама;
- изградити 12 регионалних центара за управљање отпадом до 2014.године (регионалне депоније, постројења за сепарацију рециклабилног отпада, постројења за биолошки третман отпада, трансфер станица у сваком региону);
- успоставити систем управљања посебним токовима отпада;
- успоставити систем управљања медицинским и фармацеутским отпадом;
- успоставити систем управљања отпадом животињског порекла;
- санирати постојећа сметлишта која представљају највећи ризик по животну средину;
- обезбедити капацитете за спаљивање (исинерацију) органског индустријског и медицинског отпада.

Општина Прокупље дефинисана је као носилац активности изградње регионалног центра за управљање комуналним отпадом (који би обухватио и општине Блаце, Житорађа и Куршумлија), уз напомену да локална самоуправа која је носилац

активности изградње регионалног центра не подразумева да је то и општина/град на чијој територији ће се градити регионални центар за управљање комуналним отпадом.

6. Стратегија развоја енергетике Републике Србије (2005 год.)

Стратегију развоја енергетике Републике Србије до 2015. године усвојила је Народна скупштина у мају 2005. године („Службени гласник РС” број 44/05).

Основни циљеви у области заштите ваздуха и смањења емисија загађујућих материја путем:

- иновација и примене чистих технологија; реконструкције постојећих постројења која емитују загађујуће материје; већег коришћења гасовитог горива и смањења потрошње угља и мазута; подстицања развоја мреже и програма за мониторинг и процену ефеката загађивања ваздуха; укључења у међународне програме; искоришћења пепела из термоелектрана.

Основни циљеви у области управљања вода у оквиру сектора енергетике су:

- обезбедити адекватан третман, поновну употребу или одлагање муља са уређаја за пречишћавање; обезбедити пречишћавање отпадних вода из енергетике и индустрије ревитализацијом постојећих уређаја и изградњом нових постројења за пречишћавање отпадних вода из индустрија које испуштају опасне материје; обезбедити пречишћавање отпадних вода које настају у процесу експлоатације и прераде минералних сировина ревитализацијом постојећих постројења за пречишћавање и изградњом нових постројења на локацијама где се испуштају опасне материје; смањити ризик од загађења вода који настаје као последица рударских активности.

Основни циљеви управљања отпадом у енергетици и индустрији су:

- подстицање смањења настајања и искоришћења и рециклаже отпада, рационално коришћење природних ресурса (чистије технологије, раздвајање отпада, интегрисано спречавање и контрола загађивања, економски инструменти, образовање); смањење ризика од насталог отпада (затварање и санација постојећих локација контаминираних опасним отпадом које представљају ризик по животну средину); успостављање катастра загађивача и управљање базом података; прикупљање статистичких података о отпаду.

7. Стратегија развоја шумарства Републике Србије (2006.год.)

Основни циљ ове Стратегије је очување и унапређивање стања шума и развој шумарства као привредне гране. Овај циљ се постиже спречавањем смањења површине под шумама, одрживим газдовањем шумским ресурсима уз рационално коришћење, повећање, унапређење, заштиту и одржавање еколошке равнотеже, укључивањем циљева и мера развоја шумарства у програме руралног развоја. Значај шума за унапређење животне средине и заштиту природе огледа се у унапређењу одрживог газдовања шумама у заштићеним природним добрима, одрживом коришћењу и валоризацији биодиверзитета шума и система заштите и коришћења и управљања

функцијама шума у оквиру одрживог развоја. Одрживо газдовање шумама подразумева истовремено одрживо газдовање дивљачи, односно стварање оптималних услова за унапређивање стања аутохтоне дивљачи и реинтродукцију аутохтоне дивљачи.

1.2. ПРИКАЗ ВАРИЈАНТНИХ РЕШЕЊА ПЛАНА КОЈА СУ ОД ЗНАЧАЈА ЗА ЗАШТИТУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Током израде Концепта, а касније и Нацрта Просторног плана Општине, препозната су и детаљно разматрана одређена варијантна решења како би се секторска планска решења дефинисала у контексту уравнотеженог просторног развоја планског подручја, а у складу са очувањем стечених природних и створених вредности.

1) У области *саобраћајне инфраструктуре* разматрано је решење трасе планираног коридора аутопута Е-80, на деоници према АП Косово и Метохија. У Нацрту ППО задржана је траса аутопутског коридора, као стечена обавеза из планске документације вишег реда, уз обавезу спровођења прописаних мера заштите животне средине овим Планом. Израдом пројектне документације прецизније ће бити дефинисана траса планираног аутопута, при чему је неопходна и израда процене утицаја одговарајућег пројекта на животну средину

2) У области *каналисања отпадних вода* разматран су 2 варијанте третмана отпадних вода на територији Општине: варијанта 1 – заснована на принципу максималног централизовања процеса пречишћавања отпадних вода (у овом случају потребна су само 3 ППОВ) и варијанта 2 – заснована на принципу децентрализовања процеса пречишћавања отпадних вода (потребно је укупно 12 ППОВ). Решење третмана и евакуације отпадних вода ће се дефинисати у односу на будуће приоритете уређења и активирања простора у насељима, с тим што ће се приоритет дати систему који решава проблем општинског центра са приградским насељима, уз могућност рационализације постојећих решења.

3) Просторно позиционирање потенцијалних *привредно-радних зона* разматрано је са становништа њиховог лоцирања уз важније узлазно-излазне саобраћајне правце на подручју Општине са варијантним решењима њихових оптималних површина, просторног ширења и могућности функционалног повезивања на саобраћајну и осталу инфраструктурну мрежу. Активирање привредних комплекса у оквиру предложених зона развоја пажљиво организовати, посебно у погледу заузимања парцела пољопривредног земљишта високих бонитетних класа.

4) У области *хидротехничке инфраструктуре* разматрана су варијантна решења дугорочног снабдевања градског подручја Прокупља пијаћом водом. Установљено је такво планско решење, да се поред постојећих изворишта водоснабдевања (акумулација „Бресница“ и бунари на Хисару) активира и потенцијално извориште „Бумубурек“ у непосредној близини општинског центра, уз обавезу прецизног дефинисања граница и зона санитарне заштите свих изворишта водоснабдевања израдом одговарајуће пројектне документације.

5) У области *комуналне инфраструктуре*, Нацртом Просторног плана је остављено отвореним решење проблема депоновања отпада, тако што је узето у обзир неколико варијантних решења:

- депоновање отпада из свих насеља Општине на регионалну санитарну депонију у једној од општина Топличког округа (општине Прокупље, Куршумлија, Житорађа и Блаце);
- изградња трансфер станице на којој би се примарно прикупљао отпад са територије општине Прокупље и даље транспортовао као регионалној санитарној депонији, где би се вршио његов коначан третман и збрињавање;

Опредељивање за назначене опције зависиће од процене њихове оправданости и изводљивости од стране општинске управе и финансијских могућности за решавање овог проблема. Са становишта животне средине, предложене опције дугорочно ће допринети побољшању укупног стања животне средине, уз обавезу хитног затварања, санације и рекултивације свих нехигијенских сметлишта на планском подручју, обзиром на њене негативне еколошке последице (загађење ваздуха, земљишта, површинских и подземних вода).

1.3. ПРЕТХОДНЕ КОНСУЛТАЦИЈЕ СА ЗАИНТЕРЕСОВАНИМ ОРГАНИМА И ОРГАНИЗАЦИЈАМА

У складу са одредбама члана 11. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину надлежни општински орган у припреми одлуке о изради стратешке процене, извршио је претходне консултације и усаглашавање ставова заинтересованих органа и организација, органа локалне самоуправе, корисника простора и других субјеката. Истовремено, прибављена су мишљења органа надлежног за послове заштите животне средине. У консултацији током израде Нацрта ППО и предметног Извештаја консултовани су обавезујући услови Завода за заштиту природе Србије, планови и програми Јавног комуналног предузећа и други одговарајући пројекти и програми који индиректно третирају проблематику заштите животне средине.

Заинтересовани органи, организације, удружења грађана, НВО и друге заинтересоване групе и појединци, моћи ће у оквиру јавног увида о Нацрту Просторног плана да остваре и увид у овај Извештај, тако да ће се претходне консултације наставити у оквиру јавних консултација. Надлежни органи и комуналне службе су за потребе израде Просторног плана доставиле услове и одређене иницијативе које су на адекватан начин уграђене у складу са нормативима и стандардима.

2. ПРЕГЛЕД КАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ НА ПОДРУЧЈУ ПЛАНА

2.1. СТАЊЕ КВАЛИТЕТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Сагледавајући све појединачне проблеме у животној средини Општине, може се констатовати да су квалитативне карактеристике основних еколошких компоненти у константном паду током неколико последњих деценија. Основни проблеми у погледу квалитета животне средине у општини Прокупље односе се на угроженост простора од већег броја нехигијенских сметлиштина на неусловним локацијама, загађење реке Топлице, загађеност ваздуха током зимског периода у Топличкој котлини, стихијно и несавесно нарушавање квалитета пољопривредног и шумског земљишта, неповољно дејство бујичних токова, појаве поплавних таласа и процеса водне ерозије, нерегулисано питање одвођења комуналних отпадних вода, недостатак канализационе мреже у сеоским насељима, односно локације постојеће депоније комуналног отпада.

Квалитет ваздуха

Имајући у виду да на подручју Општине нису вршена систематска мерења загађености ваздуха¹, о могућим изворима загађивања можемо говорити на основу познатих ставова и механизма загађивања атмосфере. С обзиром на низак ниво привредне развијености и одсуство активних индустријских капацитета, као у принципу најзначајнијих извора загађења, релативну изолованост подручја од фреквентнијих саобраћајних праваца и брдско-планински карактер планског подручја (обронци Радана и Соколовице), може се са сигурношћу констатовати да планско подручје карактерише задовољавајући квалитет ваздуха (осим општинског центра током зимског периода године).

Главни извори загађења ваздуха на територији Општине су:

- индивидуална ложишта домаћинства, односно мање котларнице стамбених објеката и јавних служби загађивачи су ваздуха током зимског периода године (за огрев се користи дрво и угаљ);
- привредни објекти: Фабрика обојених метала, индустрија азбестних производа, хемијска индустрија „Пољотоплица“, „Изолатерм“ (производња изолационог материјала);
- саобраћај дуж државних путева I и II реда, посебно на правцима према Меровини и Куршумлији (у непосредној околини ових саобраћајних праваца долази до незнатно повећане концентрације сумпор-диоксида, угљен-моноксида, азотових оксида, формалдехида, дима, чађи и олова као последица издувних гасова из моторних возила) и локалних и некатегорисаних путева без коловозног застора (повећана запрашеност јавља се током сушних летњих месеци);

¹ Према програму квалитета ваздуха у Србији коју је усвојила Влада Републике Србије, утврђена је мрежа од 43 станице на градским подручјима за потребе мерења имисије основних загађујућих материја на урбаним подручјима (најближа станица је у Нишу где је током 2008. године регистровано 9 дана са концентрацијом дима (чађи) изнад прописаних граничних вредности).

- депоније и сметлишта комуналног отпада представљају незнатне загађиваче ваздуха, с обзиром на мање количине одложеног отпада на овим локалитетима на подручју општине; и
- пољопривредни отпад одложен у двориштима сеоских домаћинстава представља проблем нарочито током летњих месеци, услед високих температура ваздуха и слабије проветрености подручја.

Имисиона мерења квалитета ваздуха у Прокупљу² вршена су током 2003. и 2004. године.. У складу са Правилником о граничним вредностима имисије („Сл. гласник Републике Србије“, бр. 54/92), извршено је једночасовно узорковање ваздуха, на одређеним мерним местима у граду: Дом синдиката, центар града, пијаца.

Табела бр.1: Резултати лабораторијског испитивања

Концентрација сумпордиоксида (SO ₂ µg/m ³)			
Мерно место	16.09.2003.	20.09.2003.	22.09.2003.
Дом синдиката	11.	37	43
Центар града		24	28
Пијаца		13	51

* GVI (гранична вредност имисија) за сумпордиоксид - 350 µg/m³

Концентрација азотних оксида (NO _x µg/m ³)			
Мерно место	16.09.2003.	20.09.2003.	22.09.2003.
Дом синдиката	16,7	14,2	5,9
Центар града		3,4	14,2
Пијаца		23,7	28,5

* GVI (гранична вредност имисија) за азотне оксиде -150 µg/m³.

Концентрација формалдехида (HCHO µg/m ³)			
Мерно место	16.09.2003.	20.09.2003.	22.09.2003.
Дом синдиката	0,0	9,6	8,0
Центар града		63,7	11,1
Пијаца		27,1	14,3

* GVI (гранична вредност имисија) за формалдехиде -0,1 µg/m³.

Концентрација угљенмоноксида (CO mg/m ³)			
Мерно место	16.09.2003.	20.09.2003.	22.09.2003.
Дом синдиката	0,0	2,9	1,1
Центар града		5,2	2,3
Пијаца		1,1	0,6

* GVI (гранична вредност имисија) за угљенмоноксид -10 mg/m³.

Добијени резултати испитивања квалитета ваздуха у Прокупљу не прелазе дозвољене вредности. Једночасовне вредности сумпордиоксида се крећу од 11µg/m³ до 51 µg/m³,

² Према ЛЕАП-у општине Прокупље

азотних оксида од $5,9 \mu\text{g}/\text{m}^3$ до $34,4 \mu\text{g}/\text{m}^3$, угљенмоноксида од $0 \text{ mg}/\text{m}^3$ до $5,2 \text{ mg}/\text{m}^3$ и формалдехида од $0 \mu\text{g}/\text{m}^3$ до $63,7 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Током 2004. године мерењем је праћена концентрација угљендиоксида – угљенмоноксида као крајњег продукта сагоревања мотора са унутрашњим сагоревањем, и садржај укупне прашине (прашина чија је димензија честица до 10 микрометара и преко 10 микрометара). Концентрација угљенмоноксида кретала се у току дана од $0,6 \text{ mg}/\text{m}^3$, када је саобраћај био смањеног интензитета, до $2,9 \text{ mg}/\text{m}^3$, у шпицевима на почетку и крају радне смене.

Анализама резултата мерења долази се до закључка да концентрација датих параметара не прелазе прописане границе, међутим, мора се узети у обзир да су мерења рађена у летњем периоду када су имисије из појединих извора загађења мање заступљене (котларнице, индивидуална ложишта домаћинства и др.).

Контрола спровођења мера заштите ваздуха од загађивања врши се према Закону о заштити животне средине ("Службени гласник РС", бр. 135/04) и Закону о заштити ваздуха („Службени гласник РС“, бр. 36/09), и то већином за објекте за чију градњу дозволу дају надлежна министарства, као и за објекте за чију градњу дозволу дају надлежни органи општине, односно града, а врши се преко инспекцијских служби. У складу са категоријама квалитета ваздуха прописаних Законом о заштити ваздуха, подручје Општине се може сврстати у прву категорију квалитета ваздуха (чист или незнатно загађен ваздух где нису прекорачене граничне вредности нивоа ни за једну загађујућу материју).

Квалитет подземних и површинских вода

Загађивање површинских и подземних вода последица је низа фактора, и то услед: упуштања непречишћених комуналних отпадних вода из насеља у природне реципијенте без одговарајућег третмана (река Топлица); неизграђености канализационе инфраструктуре, односно непрописно изграђених септичких јама; депонија и сметлишта отпада у близини речних токова; одлагања амбалажног и другог кабастог отпада у непосредној близини речних корита, неконтролисане употребе агрохемијских средстава (пестициди, хербициди, средства за заштиту биља) у пољопривредној производњи; неадекватног начина одлагања течног и чврстог отпада са сточних фарми; спирања запрљаних коловозних површина атмосферским падавинама, итд..

У погледу квалитативних карактеристика површинских токова, систематска мерења и осматрања вршена су једино на реци Топлици, и то у зони хидролошких станица Пепељевац (узводно од Прокупља) и Дољевац (низводно од Прокупља). Према важећим законским актима Републике Србије, односно према Уредби о класификацији вода („Сл. лист СФРЈ“, бр.6/78) и Уредби о категоризацији водотока („Сл. гласник СРС“, бр. 5/68), река Топлица од села Данковице до Прокупља сврстана је у IIа категорију водотокова, а од Прокупља па све до ушћа у Јужну Мораву у IIb категорију водотока. Међутим, стварно стање квалитета воде реке Топлице знатно одскаче од законом прописаног квалитета. Тако се према мереним подацима стања квалитета површинских вода у 2008.години приказаним од стране Републичког хидрометеоролошког завода Србије може закључити да квалитет воде реке Топлице по више параметара не

задовољава прописану категорију, већ је знатно лошији и то на обе мерне станице. Стварно стање квалитета вода одговара IV класи квалитета вода, а основна одступања односе се на повећане вредности ХПК, БПК, засићење воде кисеоником, уз повремено приметну боју и мирис воде. Поред пољопривредне делатности и стамбених објеката, већи загађиваче представљају и привредни објекти који не врше предtretман отпадних вода пре њиховог упуштања у канализационе системе и природне реципијенте у сливу реке Топлице (индустријске отпадне воде „Хисара“-а, „ФОМ“-а, „Прокупца“, „Житопек“-а, итд.). Комуналне и индустријске отпадне воде Прокупља директно се испуштају у реку Топлицу без претходних третмана пречишћавања.

Слика бр.1: Река Топлица представља колектора комуналних и индустријских отпадних вода на подручју Општине

Узорковање квалитета воде са акумулације „Бресница“ који представља један од основних извора водоснабдевања становништва Општине вршено је током августа 2008. године, када је установљен пад процента засићења воде кисеоником (дефицит кисеоника) и повремено повишене рН вредности.

На територији Општине само у Прокупљу постоји изграђен систем фекалне канализације. Остала насеља на територији Општине немају изграђену канализациону мрежу, већ најчешће свако домаћинство сакупљање отпадних вода врши у сопственим септичким или понирућим јамама. Септичке јаме се углавном слабо одржавају услед чега долази до изливања његовог садржаја, тако да отпадна вода продире у подземље загађујући подземни аквифер, а самим тим и бунарску воду коју користи локално становништво за водоснабдевање. Такав третман отпадних вода је хигијенски и здравствено неисправан, нити у складу са техничким нормативима и прописима.

Угроженост подземних вода у вези је са захватањем подземних вода каптирањем извора или бушеним/копаним бунарима. Експлоатација подземних вода је пропорционална степену насељености (депопулацијско подручје), те се из тог разлога не може говорити о угрожености квантитативних својстава издани услед проблема прецрпљивања издани. Међутим, посебан проблем представља тзв. бесправно

каптирање извора, за које код надлежних служби не постоје регистровани подаци. Промена квалитета подземних вода зависи од услова инфилтрације загађујућих материја до водоносних слојева, који зависе од својстава стенских маса. Основни узроци загађивања подземних вода односе се на процедурне воде из нехигијенских септичких јама, сметлишта комуналног отпада, употребе агрохемиката у пољопривреди и отпадних вода из објеката у функцији пољопривреде (сточне и живинарске фарме).

Проблеми који могу угрозити подземне воде на подручју Општине углавном се односе на антропогене активности, односно несавесно деловање људи и одсуство општинских одлука и казених одредби за ову врсту загађивања животне средине. Карактеристично је одлагање отпада из локалних домаћинстава у близини окућница, формирање дивљих сметлишта на равничарским и брежуљкастим теренима, укопавање животињских лешева ван локација сточних гробаља, неадекватно одлагање пољопривредног отпада у плитким водоносним слојевима, што може допринети инфилтрацији загађујућих материја у подземне слојеве. С обзиром да се не располаже са одговарајућим подацима о употреби минералних ђубрива и пестицида у пољопривреди, претпоставља се да примена ових средстава нема значајнији утицај на загађивање подземних вода на подручју Општине.

Квалитет земљишта

Квалитет земљишта није угрожен у значајнијој мери. С обзиром да се средства за заштиту биља (инсектициди) релативно брзо разграђују, пољопривредне површине под ратарским културама нису угрожене у већој мери од ове врсте загађивања. Значајнији извори загађивања земљишта су неуређене депоније и сметлишта комуналног отпада, односно објекти изграђени ван граница грађевинских рејона насеља, на пољопривредном земљишту високих бонитетних класа. У мањој мери, деградацији земљишта доприносе депозиција седиментних материја из ваздуха и саобраћајна фреквенција дуж државних путева I и II реда (услед таложења честица олова који се продукују путем издувних гасова моторних возила и заслањивања земљишта, као последица посипања соли натријум-хлорида ради одржавања путева током зимске сезоне). У већини сеоских насеља значајан извор загађивања земљишта представљају септичке јаме и упојни бунари, чији се негативни продукти неконтролисано испуштају на околне пшовршине.

Током 2007. године на подручју југоисточне Србије (чиме је обухваћена и општина Прокупље) вршена су испитивања квалитета плодности земљишта и садржаја опасних и штетних материја чији су резултати публиковани у оквиру „Извештаја о стању животне средине у Републици Србији за 2007. годину“. Запажа се да су земљишта на овом подручју највећим делом ниже плодности, са већим процентом киселих земљишта и ниским садржајима фосфора, хумуса и калијума. Највећи број узорака који припада овим категоријама је под шумом, пашњацима, ливадама и воћњацима. Са друге стране, обрадива алувијална земљишта и смонице у долини реке Топлице карактерише акумулација лакоприступачног фосфора, као последица интензивног и неадекватног ђубрења минералним ђубривима.

Концентрације опасних материја и потенцијално штетних елемената у земљишту југоисточне Србије варирају у широким границама. На овом делу територије потенцијално токсичне концентрације се ређе јављају, и то код кадмијума у 1,9%

узорака од укупног броја, код хрома, бакра, никла и олова у око 1% узорака, док садржај цинка и живе ни у једном случају не прелази граничне вредности.

Угроженост од буке

Иако нема систематског праћења нивоа и учесталости буке на планском подручју, као и праћења утицаја на здравље људи, евидентно је одсуство значајнијих извора који кумулативно продукују овај акустични вид загађења. Ово загађење, поред утицаја на здравље људи, утиче на квалитет становања, услове рада, а посебно на одмор и рекреацију туриста. Напомиње се да на планском подручју не постоји мрежа мерних места за мерење нивоа комуналне буке у животној средини, те се одређени закључци могу извести на основу општих сазнања о овом врсту акустичног загађивања средине и обиласка стања на терену.

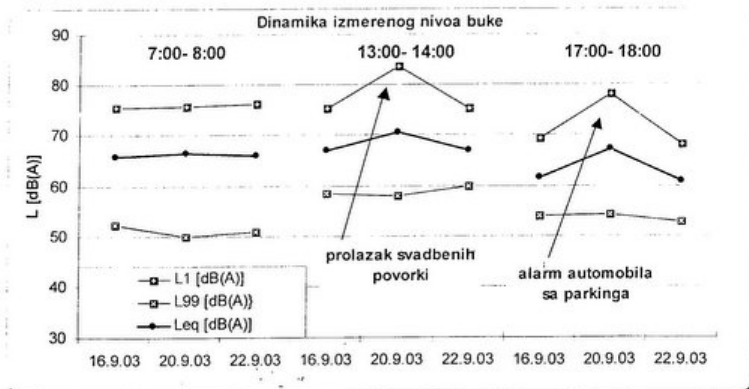
Извори индустријске буке у Прокупљу су метална и текстилна индустрија (Фабрика Обојених Метала, Фиаз - Индустрија азбестних производа), ковачнице, лимарске радионице, испитивања мотора и сл. Тешке машине у грађевинарству (Тасић КОП), рад пнеуматичниг чекића (ПЗП Ниш), дробљење грађевинарског материјала и минирање терена (Биначка Морава, ДП Унивэрзалпромет) и сл., који доводе угрожавања не само непосредно раднике него и животну средину. Ниво буке у индустрији је у области 50-1000 Hz, мада може премашити и 100 dB.

Друмски саобраћај представља на територији општине Прокупље најучесталији извор буке и учествује са 70-80 % .Највећи ниво буке остварује се у главној улици Прокупља због великог оптерећења саобраћаја. Град не поседује заобилазницу тако да магистрални пут пролази кроз центар града. Треба нагласити да, поред аутомобила кроз главну улицу пролазе аутобуси и тешки камиони са дизел машинама, који као такви представљају изворе снажне буке. И ако је највећи ниво буке у најпрометнијим улицама, транзитним правцима и индустријским зонама, не треба занемарити буку која се јавља и у стамбеним четвртима у ужем и ширем центру града. Шинска возила такође стварају велику буку. У близини пруге може се измерити ниво буке изнад 90 dB, нарочито при већим брзинама, при чему треба нагласити да се ради о старим возовима који као такви производе буку и до 95 dB.

Да би се успоставио ефикасан систем контроле комуналне буке неопходно је ускладити прописе о буци с прописима о ЕУ. Пре свега, потребно је донети Закон о буци у животној средини, као и друге правилнике који су неопходни за усклађивање са европским прописима, где је посебно важно ускладити стандарде за буку са европским ISO стандардима. Такође, потрено је оспособити довољан број акредитованих институција за мерење буке и дати им овлашћења, као и успоставити референтне лабораторије.

Табела бр.2: Резултати мерења буке на мерном месту „Центар града“ у Прокупљу током 2004. године (извор: ЛЕАП општине Прокупље)

CENTAR-SPOMENIK															
Najbliža saobraćajnica:							Objekti u okolini mernog mesta:					S obe strane saobraćajnice			
Vrsta saobraćajnice:		Dvosmerna, dve trake					Tip objekata:					Stambeno-poslovni objekti:			
Širina saobraćajnice:		6m													
Rastojanje mernog mesta do ose saobraćajnice:		7m					Rastojanje mernog mesta do najbližeg objekta:					12m			
datum i vreme merenja		broj vozila po času					izmereni nivo buke u dB(A)						komparacija		
						ukupno	L ₁	L ₁₀	L ₅₀	L ₉₀	L ₉₉	L _{Aeq}	dozvoljeni nivo	prekoračenje	
16.9.03	7:00-8:00	475	32	5	19	3	534	75.6	68.6	62.2	55.8	52.2	65.9	65	0.9
	13:00-14:00	674	41	-	19	31	765	75.2	69.4	64.4	60.8	58.4	67.0		2.0
	17:00-18:00							69.4	63.4	59.0	56.0	54.0	61.5		-
20.9.03	7:00-8:00	492	38	1	13	8	552	75.8	69.2	62.4	55.8	50.0	66.6	65	1.6
	13:00-14:00	724	45	1	22	16	808	83.6	69.8	64.6	60.6	58.0	70.6		5.6
	17:00-18:00							78.2	64.2	58.8	56.2	54.2	67.3		2.3
22.9.03	7:00-8:00	494	33	5	18	11	561	76.2	68.6	62.0	55.0	50.8	66.0	65	1.0
	13:00-14:00	651	28	2	17	8	706	75.2	69.2	65.0	62.0	60.0	67.1		2.1
	17:00-18:00							68.2	63.4	59.2	55.6	52.8	60.9		-

Квалитет биљног и животињског света

На планском подручју не могу се јасно издвојити, нити разграничити региони који се карактеришу посебним биљним асоцијацијама. Травни покривач (ливаде и пашњаци) има велику заступљеност од најнижих делова долинске равни, па све до највиших делова планинских венаца. Долинске ливаде су махом претворене у ораничне површине. Ливадско-пашњачке формације највише су угрожене антропогеним активностима, претежно у погледу примене агрохемијских средстава у пољопривредној делатности, односно разоравањем ових површина ради њиховог претварања у ораничне површине, као и услед повремене прекомерне испаше, док је мочварна вегетација угрожена услед поплавних вода водотока. Квалитет шумских заједница задовољавајућег је карактера, уз напомену да су промене шумског фонда у шумским газдинским јединицама по површини минималне, а по промени запремине шумског фонда у границима нормале. Негативан утицај испољава се у крчењу шума ради ставарања нових обрадивих површина, њеној експлоатацији за потребе даље прераде у мањим постојећим објектима пилана, односно потребама домаћинства за време зимског периода године (чврсто гориво за загревање стамбених и осталих

супраструктурних објеката). Деградација шумских комплекса најизраженија је у непосредној близини сеоских насеља и у контактної зони локалних саобраћајница.

Територија општине Прокупље, односно целокупно подручје Топлице и околних планина, одликује се разноврсним животињским саставом, са посебним врстама дивљачи. Травне површине настајују срне и зечеви, чији је број у последње време повећан. Велике штете пољопривреди наносе дивље свиње и јазавци, а живинарству лисице. У већем броју заступљене су и: веверице, вукови, фазани и др. Планински потоци су станиште пастрмке. Угроженост животињског света огледа се у неконтролисаној лову ван дефинисаних подручја ловишта, и деградацији рибљег фонда услед упуштања непречишћених отпадних вода у природне реципијенте (у овим ситуацијама долази до знатног смањења количине кисеоника и изумирања животињског света у водотоцима ради његовог искоришћавања за потребе самопречишћавања отпадних материја у рекама).

Управљање отпадом

Недовољно регулисано питање прикупљања, транспорта, одлагања, односно свеукупног третмана чврстог отпада представља једно од значајних еколошких проблема на подручју општине, што се неповољно одражава на квалитет основних медијума животне средине (вода, ваздух, земљиште), укупан квалитет здравља људи и визуелно-естетске карактеристике природних екосистема и насељских структура.

Прикупљање и транспорт продукваног отпада на подручју општине у надлежности је локалног Јавног комуналног предузећа "Чистоћа" из општинског центра; карактеристика планског подручја огледа се у недовољно организованом одношењу смећа, односно циклусом сакупљања отпадних материја претежно је обухваћено становништво општинског центра и већих насеља, за разлику од руралних подручја у којем се овај поступак веома ретко спроводи, што има за последицу стварање нехигијенских сметлишта са неповољним утицајем на еколошку слику подручја, често лоцираним на неповољним теренима (у долини речних токова, на пољопривредним површинама, у близини стамбених подручја, итд.). За одлагање отпада користе се контејнери (око 250) али је већина од њих дотрајала, а велики део страдао немарним односом корисника услуга паљењем истих, при чему су канте за смеће у 90% случајева неадекватних капацитета. У погледу састава неконтролисаног отпада, доминантно је присуство пољопривредног отпада (с обзиром на оријентацију становништва ка пољопривредним делатностима), који се често одлаже на окућницама сеоских домаћинстава.

Према Националној стратегији управљања отпадом (Министарство за заштиту животне средине и природних богатства, Београд, 2003. година) званична локација општинске депоније у Прокупљу не испуњава ни минималне мере заштите, попуњеног је капацитета, уз обавезу хитног затварања, санације и рекултивације површине депоније. Општинска депонија, тј. сметлиште налази се на безусловној локацији у алувиону реке Топлице, северно од насеља Бериле низводно од Прокупља, и перманентно је угрожена површинским водама.

У погледу индустријског и биохазардног отпада на подручју Општине не постоје подаци о њиховом саставу, опасностима, могућностима рециклаже и враћања у производни

процес. Према подацима ЈКП „Чистоћа“, на подручју Општине регистроване су 32 „дивље“ депоније, од којих се 8 налази на обалама водених токова.

Остали аспекти животне средине

За подручје Општине генерално се може рећи да се ниво радиоактивности креће у природним границама и да нема опасности од угрожавања здравља грађана.

Електромагнетно зрачење, као вид нејонизујућег зрачења, присутно је на планском подручју. Од извора електромагнетног зрачења мрежних фреквенција издвајају се трафостанице и далеководи, док високофреквентно зрачење потиче од антенских система. Од трафостаница, најзначајнија је ТС 110/35/10 kV у западном делу насеља Прокупље, као и ТС 35/10 kV у урбаном подручју овог града, што утиче на одређени степен експозиције околног простора и становништва. Бројне трафостанице 10/0,4 kV које су лоциране на подручју Општине су без већег утицаја због мале снаге. Кроз планско подручје пролазе далеководи 400, 220 и 110 kV према Куршумлији, али испод њих нема већих групација стамбених објеката, тако да је степен угрожености на минималном нивоу.

Угроженост од елементарних непогода

У погледу угрожености простора од дејства елементарних непогода и удеса основне опасности прете од бујичних токова из јужног дела Општине (подручје планина Радан и Соколовица), изливања водотокова у пролећним месецима у равничарским теренима, евентуалних земљотреса, ерозионих процеса и појаве суше. Код ерозионих процеса треба истаћи да они настају као последица више међусобно повезаних фактора као што су: геолошко-педолошке и рељефне карактеристике подручја, хидрографске мреже, вегетационог покривача, климатско метеоролошких прилика, итд. На планском подручју заступљени су разноврсни видови ерозије, где су изражени облици флувијалне ерозије као последица рада речних токова; ерозиони процеси најчешће се манифестују у виду површинског спирања, ламинарне ерозије, јаружања, браздања и сл. Непланско крчење шумских површина и минимални обим пошумљавања у шумским газдинствима један су од основних разлога интензивирања ерозионих процеса на овом подручју.

Ерозија је у овом делу Србије веома изражена. Њој погодује геолошки састав, климатски и хидролошки услови, али и непланска и неадекватна делатност човека и коришћење терена које у последњем веку карактерише крчење шума, неадекватна обрада на теренима који за ове сврхе нису погодни. У овим зонама ширење насеља пратило је додатно обешумљавање терена. Долине Топлице и притока само у најнижим зонама припадају терену на којем се врши акумулација наноса. Нагнутије ниже терене побрђа карактеришу јака и средња ерозија II и III категорије, док су виши терени Јастрепца и огранака Радана слабо подложни ерозији (IV и V категорија). Према карти ерозије СР Србије (Институт за шумарство, Београд, 1983.год.) на планском подручју ерозијом је најугроженије подручје јужно од Прокупља (шире подручје атара насеља Водице, Добротић и Балчак).

Опасност од појаве високих вода временски је усмерена на период отапања снежног покривача током првих пролећних месеци када набујали потоци бујичарског карактера

са околних брдско-планинских површина угрожавају пољопривредно земљиште и постојеће изграђене објекте и површине.

Близина Копачичког турског подручја утиче на одређени ниво хазарда од појаве земљотреса јачег интензитета (максимални могући очекивани интензитет земљотреса је 6-7° MCS скале). Присутне тенденције глобалног отопљавања атмосфере, повећање гасова са ефектом „стаклене баште“ и климатске прилике на овом подручју југоисточне Србије карактеришу територију Општине као једну од простора угрожену сушним периодима током летњих месеци.

2.2. ПРИРОДНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ И ПРИКАЗ СТАЊА ЗАШТИЋЕНИХ ПРИРОДНИХ ДОБАРА

Геоморфолошке и геолошке карактеристике

У рељефу општине издвајају се три геоморфолошке области:

- **Котлинско дно реке Топлице**, који се простире у северном и средишњем делу општине и захвата најнижи део котлине (до 400 м.н.в.);
- **Зона побрђа** обухвата подручје између 400 м.н.в и 600 м.н.в и заузима крајњи север као и средишњи део општине на прелазу између котлине и планина;
- **Зона планина** обухвата подручје преко 600 м.н.в и чине је планински терени Великог Јастрепца (1491 м.н.в) на северу и Радана (1390 м.н.в) и његових огранака (Пасјача 971 м.н.в, Видојевица 1155 м.н.в, Ргајска планина 1017 м.н.в, Арбанашка планина (1013 м.н.в) на југу.

Највиши врх општине је Велика Ђулица (1491 м.н.в), на Великом Јастрепцу, док се најнижа тачка налази на самом истоку општине, у Старом Влахову, на граници са општином Житорађа, и износи око 227 м.н.в. Терени јужно и северно од долине Топлице су углавном у сточарском планинском рејону (у појасу изнад 600 mпв налази се 38 % општинске територије), а само зоне у долини Топлице и притока су у сточарско – воћарско – виноградарском рејону.

Од највиших врхова општине треба издвојити врхове на Великом Јастрепцу, и то Малу Ђулицу (1429 м.н.в), Поглед (1481 м.н.в), Бодевик (1218 м.н.в), док се на планини Радан истичу врхови од преко 1000 м.н.в., и то врх у близини Богојевачког крша (1318 м.н.в.), М. Врата (1146 м.н.в.), као и други.

Нагиби терена у алувиону Топлице су незнатни, с обзиром да се овај део терена налази у равници. Остали делови побрђа на ободу котлине налазе се на мање или више нагнутом терену (до 5, максимално 10% до 15%), при чему су поједини делови на изузетно стрмим падицама у долинама притока које се са југа и севера спуштају ка Топлици (20-30%). Планински терени Јастрепца, Радана и његових огранака су стрмији а терени у долини реке Златне на југоистоку су блажи и нижи (око 10, максимално 15%).

Ерозија је у овом делу Србије веома изражена. Њој погодује геолошки састав, климатски и хидролошки услови, али и непланска и неадекватна делатност човека и коришћење терена које у последњем веку карактерише крчење шума, неадекватна обрада на теренима који за ове сврхе нису погодни. У овим зонама ширење насеља

пратило је додатно обешумљавање терена. Долине Топлице и притока само у најнижим зонама припадају терену на којем се врши акумулација наноса. Нагнутости ниже терене побрђа карактеришу јака и средња ерозија II и III категорије, док су виши терени Јастрепца и огранака Радана слабо подложни ерозији (IV и V категорија).

Када је реч о експонираности терена долињски делови су најповољније експонирани, и то највише због заравњености терена и благих нагиба терена експонираних ка југоистоку, југу и југозападу.

Брежуљкасти и планински огранци Јастрепца, су због нагнутости најчешће повољно (јужна експозиција) или условно повољно експонирани (западна и источна експозиција), што се иградње стамбених и рекреативних зона и услова за пољопривреду тиче.

Планински средишњи и јужни део терена је због веће нагнутости и оријентације ка северу неповољније експониран него северни део територије, што је неповољно за пољопривредну производњу и изградњу насеља.

Геолошку структуру терена општине Прокупље чине две основне групе стена: старије прекамбријске метаморфне, од којих су састављене планине Родопске масе (гнајсеви, мермери, кварцити), и млађе, терцијарне и квартарне старости – седиментне миоцена и плиоцена, као и кредне флишне стене и неогени туфови. Хипсометријски се наизменично смењују алувијални наноси (песак, шљунак, суглине, муљ, слабо везани пешчари и др.) са лапорцима, пешчарима и глинцима и метаморфним стенама у највишим, јужним и северним деловима територије и др..

Хидрографске карактеристике

Хидрогеолошке карактеристике терена

Подручје општине Прокупље може се поделити на два дела – северни и јужни:

- Јужни део истраживаног подручја чине препалеозојски седименти и вулканогени седименти, као и сенонске флишоліке формације. Генерално ово подручје се може окарактерисати као слабо перспективно када је у питању регионално водоснабдевање и у највећој мери преовлађују условно безводни терени и пукотински тип издани, са појавом извора мале издашности.
- Северни део истраживаног терена карактерише нешто повољнија хидрогеолошка својства, где је констатовано постојање хидрогеолошких комплекса (смена водопрпусних и водонепрпусних седимената) у оквиру неогених седимената и постојање збијеног типа издани у алувијалним и терасним наслагама. Изданске воде алувиона Топлице, иако знатног капацитета, подложне су загађивању, али, с обзиром на безводност падинских терена, ово су вредни ресурси које треба заштитити од загађења.

На територији општине Прокупље присутан је и велики број минералних извора. Познати су Вички минерални извори на подручју села Вича, од којих су само неки каптирани. Природна минерална вода са извора у Вичи продаје се под називом кисела вода "Милан Топлица".

Хидролошке и гидрографске карактеристике

Топлички крај је веома богат водама, због бројних водотокова, термоминералних вода и вештачких акумулација на реци Бресници и Растовничкој реци.

Најважнија гидрографска одлика општине је **река Топлица** са својим притокама. Топлица се пружа правцем запад - исток у дужини од 136 км и представља највећу леву притоку Јужне Мораве, како по површини слива, тако и по количини воде. Извориште Топлице налази се на источној страни Копаника испод Панчићевог врха³. Својим средњим током протиче кроз општину Прокупље, а улива се у Јужну Мораву код села Дољевца. Две највеће притоке су јој Бањска река, са ушћем код Куршумлије, и река Косаница, са ушћем око 1 км низводно од ушћа Бањске реке.

Узводно од Прокупља, Топлица тече клисурастом долином, дугом око 15 км, а по изласку из Прокупља теснац се проширује у равницу Добрича, па Топлица поприма карактеристике изразито равничарске реке са вијугавим током. Морфологија корита реке је врло променљива. У средњем току, низводно од Куршумлије, река је широка до 20м, а дубока између 1 и 1,5 м, а низводно од Прокупља ширине је до 30 м и дубине преко 1,5 м при средњој води. Лево и десно притоке Топлице су приближно једнаке дужине па река има готово симетричан слив.

Од осталих притока Топлице истичу се:

- са леве стране: Бачка река, Суводолски поток, Драгушка река, Здравинска река, Дреновачки поток, те притоке које протичу кроз Прокупље: Трнавска река и Стражевска река,
- а са десне стране: Бејашничка река, Миљковички поток, Рашевица, Дубоки поток, Водичка река, Симоновачки поток, Рашевачка река и друге.

Најзначајније притоке су Бејашничка, Бресничка и Растовачка река, док су остале притоке најчешће активне само у пролеће и касну јесен. Речне долине притока су правца северозапад – југоисток и југ – север и прикупљају воде са терена Јастрепца и огранака Радана. Протицаји су им бујичног карактера и оне носе велике количине еродованог материјала који се таложи у топличкој долини или односи даље Топлицом.

Хидролошка мерења и осматрања на територији општине успостављена су од стране РХМЗ Србије. Осматрачку мрежу слива Јужне Мораве чини 38 станица, од којих је 5 на реци Топлици (Магово -16, Доња Селова - 17, Пепељевац - 18, Прокупље - 19 и Дољевац - 20) и по једна на њеним притокама Косаници (Висока - 22) и Луковској реци (Мерћез - 21). На станицама се осматрају водостаји, температура воде, суспендовани нанос и појава леда.

Просечан протицај Топлице код Прокупља износи 13 м³/с. Највећи протицаји јављају се у марту када у целом сливу долази до топљења снега, док је минимум протицаја у септембру након најтоплијих летњих месеци са великим испаравањем.

³ Топлица настаје од две речице, Ђерекаруше (која извире код села Равништа на Копанику на 1650 m) и Луковске реке (која извире у Великим ливадама изнад села Штаве). Код села Мерћеза ове две реке се састају и чине Топлицу

Систематско праћење квалитативних карактеристика површинских вода Топлице врши се у зони хидролошке станице Пепељевац, Прокупље и Дољевац.

Према важећим законским актима Републике Србије, односно према Уредби о класификацији вода и категоризацији водотока, река Топлица од села Данковице до Прокупља сврстана је у IIа категорију водотока, а од Прокупља па све до ушћа у Јужну Мораву у IIб категорију водотока. Међутим, стварно стање квалитета воде реке Топлице знатно одскаче од законом прописаног квалитета. Тако се према мереним подацима стања квалитета површинских вода за период од 1989. - 1993. године приказаним у Водопривредној основи Републике Србије може закључити да квалитет воде Топлице по више параметара не задовољава прописану категорију, већ је знатно лошији и то на све три мерне станице. Обзиром да се у погледу заштите вода последњих година ништа или готово ништа није предузимало, тренд квалитета воде се из деведесетих година продужио до данас. Треба напоменути да дуж целог тока реке Топлице не постоји ни једно постројење за пречишћавање отпадних вода, било комуналних или индустријских, које је у функцији.

Општа карактеристика свих водотокова (река и потока) је да имају велике подужне падове корита и велике падове сливних површина, да су им корита доста кривудава и обрасла у растиње, тако да се набујале воде, после сваке веће кише, изливају и плаве околни терен. Доток им је врло брз и хировит. За време јачих киша и отапања снегова, ове реке и потоци нагло надолaze и изливају се носећи све пред собом. При томе носе и веће количине вученог наноса, који се у низводним зонама таложи. С обзиром на геолошку грађу терена и падавински режим, количине наноса су знатне, нарочито након олујних киша и наглог отапања снега. Корита водотокова су само мањим делом регулисана. До сада су изведени извесни антиерозиони радови у сливу Топлице, за које делимично постоје студије и пројекти.

Акумулација "Бресница" формирана на јужним падинама планине Јастребац, на Бресничкој реци, са својом запремином од 1.380.000 м³ има вишеструку намену:

- задржавање наноса,
- амортизовање поплавног таласа и
- снабдевање водом и оплемењивање водотока.

Из акумулације се за потребе водоснабдевања просечно захвата 60 - 70 л/с, што представља око 60% укупне потрошње воде града Прокупља.

На реци Растовници, такође, постоји акумулација створена браном која се налази на 400 м узводно од ушћа Растовнице у Топлицу. Запремина акумулације је 468.000 м³, а намењена је снабдевању Прокупља индустријском водом, затим за одбрану од поплава и задржавање наноса. Због недовољне техничке опремљености, акумулација је забрањена за купање.

Педолошке карактеристике

Земљиште општине карактерише веома велика разноврсност. У односу на геолошку подлогу, рељеф, климу и др. јављају се следећи типови земљишта: гајњача 35%, гајњача у оподзољавању 19.6%, гајњача скелетоидна 14.6%, смоница 11.6%, делувилални наноси 4.9%, алувијални наноси 3.3% рендзине, сирозем и др 10%.

Гајњача, као најзаступљенији тип земљишта, се формирала на речној тераси и ободу котлине, и погодна је за развој ксеротемне храстове шуме, која представља и природну вегетацију ових земљишта. Овај тип земљишта се јавља у планинским крајевима са више влаге, који садржи мало хумуса.

Смонице се искоришћавају скоро искључиво као њивска земљишта и на њој се гаје воћњаци и виногради, док су ливаде и шуме веома ретке.

Мањи део земљишта општине Прокупље припада *алувијалном земљишту* – творевинама река Толице и притока, као и делувијалним земљиштима пореклом од еродовања околних падинских зона. Површински слој алувијалног земљишта знатно је развијен и има врло погодан гранулометријски састав. Због генетичких особина земљишта смањене су производне вредности, те спадају у ливадско пашњачка земљишта. У вишим зонама ова земљишта прелазе у шумска и планинска земљишта.

Најниже делове котлинско долиנסке зоне око Топлице и притока покривају *делувијално-алувијални наноси*. Њихове основне особине зависе од природе материјала који је исталожен. У производном смислу ова земљишта су доста хетерогена, па, у целини узето, делувијална земљишта представљају добра шумска земљишта, али се првенствено користе као пољопривредна земљишта.

Земљиште по бонитету креће се од прве до осме класе. Површине земљишта под првом класом 1%, друга класа 5.8%, трећа класа 17%, четврта класа 24%, пета класа 20%, од шесте до осме 32%.

Климатске карактеристике

Климатске особине овог подручја су формиране под утицајем источних и западних планинских масива, као због окружености долине Топлице планинским масивима на југу и северу, због чега се микроклима разликује у долини Топлице (умерено – континентална), у односу на побрђа планина северно и јужно од ње (планински варијетет).

Клима овог подручја је веома разнолика и на њу веома јак утицај има планински обод, који је затвара са свих страна, осим са истока, тако да простори на надморској висини већој од 600 метара имају субпланинску и планинску климу. Топлица има умереноконтиненталну климу, са већим утицајем жупне климе. Из тог разлога постоје мишљења да Топличка котлина има умереноконтиненталну климу са изразитим континенталним карактером. Лета су доста сува и топла а зиме умерено хладне.

Долина Топлице одликује се умерено континенталном климом са топлим летима и умерено хладним (релативно благим) зимама. Негативну средњу месечну температуру има само месец јануар (-0.9°C), док је најтоплији месец јули са 22.0°C. Просечне годишње температуре се крећу од 10,6 до 11,4°C. Апсолутне максималне температуре ваздуха достижу и преко 40°C, док се у току јануара температура може спустити и испод -20°C. Пролећни мразеви су редовна појава, а могу се јавити и у априлу и мају, поготово на висинама изнад 800 метара.

На планинама преовладава планинска клима зависно од висине, тј. умерено хладни и влажни климат са повољним условима за вегетацију.

Табела бр.3: Климатски показатељи

	Општина
ТЕМПЕРАТУРА	
Просечна температура ваздуха – јануар (°C)	3,8
Просечна температура ваздуха – јул (°C)	28
Просечна температура ваздуха – годишња (°C)	11,3
Средњи број мразних дана – годишње	79,7
Средњи број тропских дана – годишње	36,3
ВЛАЖНОСТ ВАЗДУХА	
Просечна влажност ваздуха – годишња (%)	70,7
ТРАЈАЊЕ СИЈАЊА СУНЦА	
Просечан број ведрих дана – годишње	70
Просечан број облачних дана – годишње	117,6
ПАДАВИНЕ	
Просечна количина падавина – годишње (mm)	589,6
ПОЈАВЕ	
Просечан број дана са снегом – годишње	39,5
Просечан број дана са снежним покривачем – годишње	45
Просечан број дана са маглом – годишње	13,7
Просечан број дана са градом – годишње	1,1

Релативна влажност ваздуха у току вегетационог периода доста варира и креће се између 68-76% и у корелацији је са температурама ваздуха и падавинама.

Средња вредност годишње суме падавина износи свега 541 мм, што ово подневље сврстава у ред аридних. Максимум падавина јавља се у новембру, а минимум у фебруару тако да плувиометријски режим падавина у Прокупљу има медитерански карактер. Број дана са снежним падавинама креће се од 25 - 30 дана, а дужина трајања снежног покривача је од 40 - 60 дана. За последњих десет година, од 1994-2004. године, просечно је пало око 580 mm падавина, а оне су смањене у односу на протекли период за 50 до 80 mm. Овако недовољне падавине које се периодично јављају и углавном су у облику пљускова угрожавају подлогу као и високе температуре које се јављају у том периоду (у току вегетације биљака). Ублажавање суше наводњавањем је недовољно, јер од укупно обрадивих површина наводњава се око 1% и то нестручно, потапањем целе земљишне површине.

Заштићена природна добра

Према Условима Завода за заштиту природе Србије достављеним за потребе израде Просторног плана општине Прокупље (бр.224/09 од 24.9.2009. год.), као и на основу увида у Регистар заштићених природних добара, констатује се да се на простору обухваћеном границом Плана налазе следећи споменици природе – стабла под строгим заштитом:

1. Стабло цера – Здравински цер запис – заштићен Одлуком о заштити стабла цера «Здравински цер запис», бр. 06-06-22/2003-04 од 04.07.2003.год. – СО Прокупље (К.О. Здравине);
2. Стабло храста лужњака – Јованов храст, заштићен Одлуком о заштити храста лужњака – «Јованов храст запис», СО Прокупље (К.О. Горњи Статовац), бр. 06 – 22/2003-04 од 04.07.2003. год.;
3. Стабло ораха – заштићено Одлуком о заштити стабла ораха, бр. 06-22/2003-04 од 04.07.2003., СО Прокупље (К.О. Велика Плана);

Поред наведених стабала, на подручју између Прокупља и Куршумлије, у долини реке Топлице, поступком је обухваћено више слатинских подручја. Најзначајније међу њима су слатина «Сува чесма» (западни део ширег градског подручја Прокупља) и слатина код Бресничиха, на левој обали реке Топлице.

Такође, на простору обухваћеном границом Плана, налази се и будуће заштићено природно добро – Предео изузетних одлика «Радан» (јужни део Општине), за које је Завод за заштиту природе након теренских истраживања израдио Студију заштите и у поступку је доношење Уредбе о заштити овог простора специфичних природних и амбијенталних вредности, са карактеристичним примерцима ендемских и реликтних биљних врста, међу којима су најзначајније прашуме из доба терцијара.

2.3. СТАЊЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

Према подацима Републичког завода за заштиту споменика културе, на планском подручју регистрована су следећа културна добра:

Споменици културе:

- Латинска црква, Прокупље (у оквиру споменичког комплекса Хисар су Црква Св. Прокопија, Латинска црква, средњовековно утврђење, Савићевац)
- Манастир Св. Ђорђе - Ајдановац, Здравине
- Црква Св. Арханђела Михаила и Гаврила, Концел
- Зграда музеја Топлице, Прокупље
- Црква Св. Илије, Балиновац
- Зграда Соколског дома, Прокупље
- Зграда Гимназије, Прокупље
- Зграда Старе гимназије, Прокупље

Археолошка налазишта:

- Дренград, Бреговина
- Римске терме, Баце
- Плочник, Плочник

Од наведених споменика културе три су проглашена за НКД од великог значаја:

- Манастир Св. Ђорђе у Ајдановцу (Сл.гласник СРС 28/83)

- Споменички комплекс Црква Св. Прокопија, Хисар, "Латинска" – "Југ Богдановца" црква (Сл.гласник СРС 28/83) са средњовековним утврђењем на брду Савићевац
- Дренград, Бреговина (Сл.гласник СРС 47/87)

Међу непокретним културним добрима, својом аутентичношћу и до сада истраженим вредностима, издваја се **археолошко налазиште Плочник** из доба неолита у селу Плочник. На основу истраживања, закључује се да је некадашње неолитско насеље заузимало површину од око 120 ha, насељено становништвом изузетно високе цивилизације. Налази бакарних предмета у Плочнику потврђују да је ово подручје било велики центар и колевка прераде бакарне руде, не само на Балкану, већ и у читавој Европи.

2.4. ПРОБЛЕМИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ КОЈИ СУ РАЗМАТРАНИ У ПЛАНУ

У Нацрту Просторног плана општине Прокупље идентификовани су кључни проблеми заштите животне средине на основу увида у стање и података добијених са терена, затим из извештаја мониторинг система надлежних републичких органа и локалних привредних објеката

На основу категоризације животне средине, дефинисане су мере заштите животне средине у складу са праксом процене утицаја просторних планова на животну средину и то по следећим областима: (1) заштита ваздуха; (2) заштита и коришћење вода; (3) заштита земљишта; (4) управљање отпадом (5) заштита од удеса; (6) мониторинг и остале активности на заштити животне средине.

На целом подручју плана забрањанена је изградња објеката који би својим постојањем или употребом непосредно или на други начин угрожавали живот, здравље и рад људи у насељима или пак угрожавали животну средину. Забрањено је уређивање и коришћење земљишта које би могло имати штетне последице на живот, здравље и рад људи, односно штетне последице на окружење.

Проблем управљања отпадом, управљање отпадним водама у руралним подручјима, су у директној зависности од обезбеђивања финансијских средстава, тако да је обезбеђивање економске и социјалне одрживости спровођења прописаних режима приоритет у првом четворогодишњем периоду. Загађеност ваздуха је посебан проблем, али нема квантитативних података о појединачним конкретним изворима, који највише доприносе загађењу. Сасвим јасно ради се о линијским, односно зонама у којима се одвија саобраћај, односно сагорева огрев у стамбеним блоковима и индивидуалним котларницама.

Еколошки проблеми индустрије су у протеклом периоду, услед смањеног обима производње релативно ублажени. Требало би имати у виду, да ће норме за заштиту животне средине из европског законодавства, које ће се уграђивати у домаће законодавство у будућем периоду дати оквир за превенцију загађивања на самом извору, применом мера, нових технологија и бољом организацијом у производном процесу.

На основу процене стања животне средине на подручју Просторног плана кључни проблеми заштите су следећи:

- одвођење и пречишћавање отпадних вода;
- санитарна угроженост изворишта водоснабдевања у близини градског подручја;
- велики проценат површина изложених процесу јаке и средње ерозије;
- сакупљање, транспорт и планско одлагање отпада у сеоским насељима;
- ненаменско коришћење плодног пољопривреног земљишта, деградација и загађивање земљишта, слабо газдовање шумама;
- повишена саобраћајна бука у граду и на магистралним саобраћајницама;
- неадекватно управљање заштитом животне средине у сектору привреде;
- неразвијен мониторинг животне средине и недовољно инвестирање у заштиту животне средине.

3. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ И ИЗБОР ИНДИКАТОРА

Општи и посебни циљеви стратешке процене дефинишу се на основу захтева и циљева у погледу заштите животне средине у другим плановима и програмима, циљева заштите животне средине утврђених на нивоу Републике и међународном нивоу, прикупљених података о стању животне средине и значајних питања, проблема и предлога у погледу заштите животне средине у плану или програму. На основу дефинисаних циљева врши се избор одговарајућих индикатора који ће се користити у изради стратешке процене.

3.1 ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ

Према члану 14. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину општи и посебни циљеви стратешке процене дефинишу се на основу захтева и циљева у погледу заштите животне средине у другим плановима и програмима, циљева заштите животне средине утврђених на нивоу Републике и међународном нивоу, прикупљених података о стању животне средине и значајних питања, проблема и предлога у погледу заштите животне средине у плану или програму.

На основу захтева и циљева у погледу заштите животне средине наведеним у плановима и стратегијама за потребе израде овог извештаја дефинисани су општи циљеви стратешке процене:

- чување пољопривредног земљишта, превенција конверзије најплоднијег земљишта у друге (непољопривредне) сврхе;
- заштита, унапређење стања шума и шумског земљишта;
- рационално коришћење природних ресурса и енергије (смањење потрошње воде у индустрији и у домаћинствима, смањење губитака воде у дистрибутивној мрежи, развијање система даљинског грејања, повећање енергетске ефикасности);
- имплементација стратешких одређења дефинисаних Стратегијом управљања отпадом за период 2010-2019 год.;
- повећање броја становника обухваћених системом сакупљања отпада и развијање система компостирања пољопривредног (органског отпада) и санирање постојећих неусловних и непланских сметлишта која представљају највећи ризик по животну средину и здравље људи;
- развијати постројења за примарни и секундарни третман отпадних вода и заштита и унапређење квалитета вода до нивоа прописаних класа квалитета;
- очување и заштита подручја заштићених природних и културних добара и заштитних појасева и њихово одрживо укључивање у туристичку понуду;
- смањити емисије штетних материја у ваздух и смањити емисију буке из саобраћаја и спречити инцидентна неконтролисана испуштања загађујућих материја у ваздух, воде и земљиште;
- повећати обим инвестиција за заштиту животне средине и развој система мониторинга животне средине (ваздуха, вода, земљишта и буке);

- побољшати информисање и обуку становништва за заштиту животне средине и обезбедити учешће јавности у доношењу одлука које могу имати утицаја на квалитет животне средине.

Табела бр. 4: Посебни циљеви стратешке процене

Р. бр.	Области и циљеви стратешке процене
	Квалитет ваздуха
1	Смањење емисије полутаната и смањење емисије угљеникових оксида
2	Смањење степена изложености становништва полутантима из ваздуха
	Управљање водама
3	Унапређења квалитета површинских и подземних вода – пречишћавање отпадних вода
4	Смањење ризика од поплава и бујичних вода
	Коришћење и заштита земљишта
5	Чување обрадивог пољопривредног земљишта
6	Смањење загађивања земљишта (ограничена и контролисана употреба агрохемијских мера и планско одлагање отпада)
	Управљање отпадом
7	Унапређење система прикупљања, третмана и одлагања чврстог отпада
8	Санирање и рекултивација постојећих сметлишта чврстог отпада
	Заштита од буке
9	Смањење изложености становништва повишеном нивоу буке
	Енергетска ефикасност
10	Унапређење енергетске ефикасности и повећање коришћења обновљивих извора енергије
11	Смањити емисију гасова са ефектом „стаклене баште“
	Очување биодиверзитета, унапређење предела и управљање заштићеним природним и културним добрима
12	Очување биодиверзитета, унапређења предела и унапређење ефикасности заштите на принципима одрживости и укључивањем у туристичку понуду
	Насеља, становништво и људско здравље
13	Очување насељености руралних подручја
14	Раст запослености
15	Унапређење здравља становништва – организовање система здравствене заштите
	Јачање капацитета за заштиту животне средине
16	Унапређење општинских служби за заштиту животне средине и мониторинг и унапређење информисања јавности по питањима животне средине

3.2. ИЗБОР ИНДИКАТОРА

Табела бр. 5: Избор индикатора

Ред. бр. ЦСП	Циљеви СПУ	Индикатори
1	Смањење емисије полутаната и смањење емисије угљеникових оксида	Емисије честица SO ₂ , NO ₂ , CO ₂

2	Смањити степен изложености становништва загађеном ваздуху	Број дана када је прекорачена гранична вредност имисије (ГВИ) ⁴ за чађ, SO ₂ и NO ₂
3	Унапређења квалитета површинских и подземних вода – пречишћавање отпадних вода	Кисеонички параметри (Петодневна биолошка потрошња кисеоника БПК ₅ и хемијска потрошња кисеоника), Одржавање прописане класе квалитета водотокова
4	Смањење ризика од поплава и бујичних вода	% смањења површина земљишта угрожених поплавама и бујичним водама
5	Чување обрадивог пољопривредног земљишта	% смањења површина обрадивог пољопривредног земљишта
6	Смањење загађивања земљишта (ограничена и контролисана употреба агрохемијских мера и планско одлагање отпада)	% загађених површина, % пољопривредних површина на којима се користе агрохемијске мере, количине употребљених пестицида, број, локације неусловних сметлишта и процењена количина неплански депонованог отпада
7	Унапређење система прикупљања, третмана и одлагања чврстог отпада	% домаћинстава укључених у систем, % отпада који се третира, % отпада који се одлаже на сан. депонију
8	Санитација и рекултивација постојећих сметлишта чврстог отпада	број санираних и рекултивисаних сметлишта чврстог отпада
9	Смањење изложености становништва повишеном нивоу буке	Број стамбених објеката у зони заштите дуж планираног аутопута, путева магистралног значаја и на местима укрштања транзитних саобраћајница
10	Унапређење енергетске ефикасности и повећање коришћења обновљивих извора енергије	Емисија CO ₂ , % смањења потрошње енергената, % смањења потрошње угља и нафтних деривата
11	Смањити емисију гасова са ефектом „стаклене баште“	% смањења емисије гасова са ефектом „стаклене баште“ (CO ₂ , CH ₄ , NO ₂ , CFC)
12	Очување биодиверзитета, унапређења предела и унапређење ефикасности заштите на принципима одрживости и укључивањем у туристичку понуду	Број и значај заштићених биљних и животињских врста, Број и површина заштићених природних добара и предеоних целина, Број и квалитет заштићених непокретних културних добара, Број посетилаца у туристичким зонама
13	Очување насељености руралних подручја	% смањења становника у сеоским насељима

⁴ ГВИ – граничне вредности имисије за наведене загађујуће материје у складу са Правилником о граничним вредностима, методама мерења имисије, критеријумима за успостављање мерних места и евиденцији података ("Службени гласник РС", бр. 54/92, 30/99)

14	Раст запослености	% запослених; % незапослених
15	Унапређење здравља становништва – организовање система здравствене заштите	% становништва са приступом здравствено исправној води за пиће, % становништва са приступом адекватним системима прикупљања и пречишћавања отпадних вода, % становништва са приступом објектима основне здравствене заштите
16	Унапређење општинских служби за заштиту животне средине и мониторинг и унапређење информисања јавности по питањима животне средине	Број људи задужен за животну средину у Општини, Број мерних тачака у системима мониторинга Број информација о животној средини у средствима информисања

4. ПРОЦЕНА МОГУЋИХ УТИЦАЈА ПЛАНСКИХ РЕШЕЊА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Процена могућих утицаја плана и програма на животну средину, према Закону, садржи следеће елементе:

- 1) приказ процењених утицаја варијантних решења плана повољних са становишта заштите животне средине са описом мера за спречавање и ограничавање негативних, односно увећање позитивних утицаја на животну средину;
- 2) поређење варијантних решења и приказ разлога за избор најповољнијег решења;
- 3) приказ процењених утицаја плана и програма на животну средину са описом мера за спречавање и ограничавање негативних, односно увећање позитивних утицаја на животну средину;
- 4) начин на који су при процени утицаја узети у обзир чиниоци животне средине укључујући податке о: ваздуху, води, земљишту, клими, јонизујућем и нејонизујућем зрачењу, буци и вибрацијама, биљном и животињском свету, стаништима и биодиверзитету; заштићеним природним добрима; становништву, здрављу људи, градовима и другим насељима, културно-историјској баштини, инфраструктурним, индустријским и другим објектима или другим створеним вредностима;
- 5) начин на који су при процени узете у обзир карактеристике утицаја: вероватноћа, интензитет, сложеност/реверзибилност, временска димензија (трајање, учесталост, понављање), просторна димензија (локација, географска област, број изложених становника, прекогранична природа утицаја), кумулативна и синергијска природа утицаја.

4.1 ПРОЦЕНА УТИЦАЈА ВАРИЈАНТНИХ РЕШЕЊА

Закон не прописује шта су то варијантна решења плана која подлежу стратешкој процени утицаја, али у пракси се морају разматрати најмање две варијанте:

- 1) Варијанта да се план не усвоји, и
- 2) Варијанта да се план усвоји и спроведе.

Пожељно је да се са стратешком проценом почне у најранијим фазама израде плана, при чему треба разматрати сва рационална решења по секторима плана. Варијантна решења просторног плана представљају различите рационалне начине, средства и мере реализације циљева плана у појединим секторима развоја, кроз разматрање могућности коришћења одређеног простора за специфичне намене и активности, односно разматрање могућности коришћење различитих простора за реализацију конкретне активности која се планира. Поред тога, треба узети у обзир и варијанте имплементације плана.

Укупни ефекти плана, па и утицаји на животну средину, могу се утврдити само поређењем са постојећим стањем, са циљевима и варијантним решењима плана. За просторне планове дужег временског хоризонта и са већом неизвесношћу реализације, метод израде сценарија модела развоја омогућује процену позитивних и негативних ефеката варијантних решења плана.

	Позитивни ефекти	Негативни ефекти
Природна добра		
Без плана		Поремећаји њиховог функционисања и опстанка услед негативног утицаја средине, недовољног степена заштите и њене примене. Недовољна брига о природним добрима и ресурсима.
Са планом	Успостављање адекватног вида заштите и управљања. Заустављање угрожавања и пропадања природних добара и ресурса. Дефинисање мера заштите посебних природних вредности и заштита биодиверзитета допринеће укупном повећању квалитета природних добара и планског подручја у целини.	

Заштита културно историјских вредности и локалитета		
Без плана		Недовољна брига о културним добрима. Деградација постојећих простора и физичке структуре културних добара и њихова неадекватна презентација.
Са планом	Очување и унапређење идентитета и карактера општине. Побољшање односа према градитељском наслеђу, побољшање квалитета заштите и ревитализација културно-историјских добара. Афирмисање и ревитализовање културног наслеђа. Израда стратегија за обнову заштићених културних пејсажа. Промоција културна баштине у циљу искоришћевања економских потенцијала простора на коме се налази.	

Заштита животне средине		
Без плана		Повећање загађења основних чинилаца животне средине, пре свега воде, али и земљишта и ваздуха.
Са планом	Заустављање даље деградације животне средине (ваздух, вода, земљиште и др.) одређивањем стања, приоритета заштите и услова одрживог коришћења ресурса. Постизање рационалне организације, уређења и заштите простора. Обезбеђивање квалитетне животне средине - заштита вода уз примену интегралног приступа у управљању и коришћењу водних ресурса, потпуна заштита квалитета подземних вода и	

	стриктна заштита зона које су законом резервисана изворишта водоснабдевања, заштита земљишта уз интегрални однос у планирању и управљању земљишним ресурсима, заштита и очување квалитета ваздуха. Предузимање адекватних превентивних мера уз успостављање система контроле свих облика загађивања. Интегрални и континуирани систем мониторинга животне и природне средине у општини. Успостављање система за институционално управљање животном средином, унапређење информисања јавности.	
--	---	--

Заштита предела

Без плана		Недовољна и неадекватна брига о предеоним карактеристикама и настављање процеса који доводе до нарушавања предеоних карактеристика и амбијенталних вредности.
Са планом	Заштита предела у његовој разноврсности и јединствености. Мере заштите, очувања и унапређења предела довешће до позитивних ефеката и интегралне заштите предеоних карактеристика.	

Становништво

Без плана		Демографски проблеми, са утицајем на социјални систем. Наставља се процес депопулације и старење становништва што неминовно доводи до одумирања сеоских насеља.
Са планом	Квалитетнији услови живота у руралном подручју и повећање заинтересованости младих за останак. Економска, социјална и еколошка обнова села у општини. Заустављање негативних тенденција у демографском развоју подручја кроз остваривање планских циљева у погледу покретања укупног развоја. Програми и пројекти запошљавања младих којим би се стимулисао демографски опоравак уз већу могућност рада. Стварање реалног оквира социјалне стабилности и перспектива развоја, чиме ће се омогућити позитивни демографски ефекти у општини.	

Мрежа насеља		
Без плана		Велике разлике у степену урбанизације насеља. Наставак доминације општинског центра. Депопулација сеоских насеља. Еколошки проблеми у виду повећане загађености ваздуха у урбаним зонама и повећаног нивоа буке уз саобраћајнице
Са планом	Уравнотежење развоја, смањивањем разлика у степену урбанизованости појединих насеља и њихових заједница. Јачање локалних развојних жаришта као упоришта полицентрично развијенијој мрежи насеља. Развијање функционалних веза. Равномернији размештај становништва уз децентрализован развој мреже насеља и формирање система заједнице насеља. Организацијом насеља стварају се бољи услови за развој, запошљавање и заустављање депопулације становништва побољшањем услова за живот и рад. Избегава се нова градња у зонама повишене загађености ваздуха и буке.	

Јавне службе		
Без плана		Постојећи распоред и опремљеност објеката јавних служби и објеката друштвеног стандарда негативно утиче на стање планског подручја.
Са планом	Побољшање структуре јавних служби у насељима општине, односно јачање социјалне основе у неколико мањих насеља како би се повећала приступачност појединих заједница сеоских насеља. Модернизација и изградња објеката јавних служби. Унапређење здравствених услуга и школства. Подизање квалитета живљења. Изградња, одржавање, осавремењивање и обогаћивање садржајима објеката културе, спорта и рекреације.	

Саобраћај		
Без плана		Повећање емисије и загађивања ваздуха, повећан ниво буке. Недовољна саобраћајна повезаност онемогућава развој читавог подручја и доприноси депопулацији сеоских насеља.
Са планом	Планским коришћењем земљишта у заштитним појасевима путева ограничава	Развој путне мреже може довести до мањег повећања емисије и загађивања

	се број становника изложених повећаном загађењу ваздуха и буци. Изградњом и рехабилитацијом саобраћајница повећава се квалитет простора и услови живота. Боља повезаност насеља чиме се постиже економски развој и запосленост и ублажавање депопулационих процеса.	ваздуха и повећања нивоа буке. Изградња саобраћајница доведиће до заузимања нових површина земљишта.
--	---	---

Електроенергетика		
Без плана		Загађивање ваздуха из система за грејање и индивидуалних ложишта. Нерационална потрошња горива и слаба енергетска ефикасност.
Са планом	Смањење емисије загађујућих материја у ваздух као последице грејања. Побољшање квалитета природне средине и квалитет живљења у складу са прихватљивим еколошким и амбијенталним стандардима. Смањење енергетских потреба код свих потрошача енергије, путем примене стандарда енергетске ефикасности.	

Каналисање отпадних вода		
Без плана		Неизграђеност канализационе инфраструктуре у већини насеља општине што доводи до загађења површинских и подземних вода. Постојање несанитарних септичких јама у већини насеља општине и непостојање система сепаратне канализације. Непостојање уређаја за (пред)третман отпадних вода индустрије пре упуштања у реципијент.
Са планом	Развој, изградња и реконструкција канализационе мреже. Оспособљавање постојећих примарних пречистача за комуналне отпадне воде и инсталирање нових примарних пречистача у индустрији које их немају. Изградња постројења за пречишћавање отпадних вода. Ефикасна и строга заштита и контрола изворишта за водоснабдевање. Спровођење пројекта санације септичких јама и спровођење система дренаже.	

Управљање отпадом		
Без плана		Нехигијенско депоновање отпада што се манифестује великим еколошким проблемима по питању загађивања

		земљишта, подземних и површинских вода и ваздуха. Даље одлагање отпада на територији Општине. Постојање на територији општине већи број локација дивљих сметлишта која загађују животну средину и угрожавају здравље становништва.
Са планом	Успостављање система прикупљања, транспорта, третмана и депоновања отпада у складу са Националном стратегијом управљања отпадом. Прелазак на систем регионалног одлагања отпада у Топличком округу. Почетак успостављања система рециклаже. Постепено решавање постојећих проблема загађивања земљишта, подземних и површинских вода и ваздуха који су последица неадекватног депоновања. Побољшање предеоних карактеристика и амбијенталних вредности Санација и рекултивација постојећих нехигијенских сметлишта, како би се отклонила перманентна опасност загађења животне средине.	

Шумарство

Без плана		Наставак деградације шумских површина што представља ограничавајући фактор. Неконтролисано смањење шумског фонда уз локалну појаву бесправне сече шуме.
Са планом	Заштита, уређење и коришћење шума. Утврђивање мера заштите шума и шумског земљишта преко побољшања постојећег стања шума, адекватније заштите и неге као и повећањем површина под шумама садњом врста аутохтоних карактеристика. Планом је омогућено ширење шума у обиму који обезбеђује квалитет живота, заштиту пољопривредних површина и развој туризма и рекреације. Развој и унапређење шумарства на подручју општине треба да потврди висок еколошко-економски идентитет шума.	

Пољопривреда

Без плана		Континуирано заузимање пољопривредних површина нарочито бесправном градњом. Смањење и деградација квалитетног пољопривредног земљишта.
-----------	--	--

		Деградација обрадивих површина, угрожавање екосистема, недостатак ветрозаштитног појаса, загађење подземних и површинских вода, загађивање земљишта чврстим отпадом и отпадним водама.
Са планом	Дефинисање мера потребних за развој пољопривредне производње. Очување и унапређење квалитета пољопривредног земљишта. Потпунија валоризација потенцијала за пољопривредну производњу. Реструктурирање пољопривредне производње допринеће повећању запослености и задржавања становништва на селу Развој савремене пољопривредне производње, здраве хране, мини фарми специфичних производа, подизање нових воћњака и винограда;	

Индустрија		
Без плана		Неповољне локације појединих предузећа, локација загађивача у близини стамбених и других зона, ограничене могућности ширења дисперзно размештених индустрија, неадекватне мере заштите окружења. Еколошки проблеми: емисија штетних материја у ваздух, слабо третиране отпадне воде, проблем индустријског отпада и нерационална потрошња енергетских ресурса. Неадекватане мере заштите животне средине.
Са планом	Потпунија валоризација положаја општине, јачање могућности за интензивнији привредни, тј. индустријски развој општине кроз подршку развоју мањих развојних центара. Смањење штетних емисија у ваздух и ефикасније пречишћавање отпадних вода, руковање индустријским отпадом на безбедан начин. Изградња нових погона само у планираним зонама. Успостављање система управљања заштитом животне средине и информисање становништва.	

Туризам		
Без плана		Непостојање стратешког опредељења да ли и у којој мери туризам представља ослонац развоја читаве општине. Недовољан допринос бризи о природним добрима и културном наслеђу као туристичким локалитетима.
Са планом	Просторна организација туризма кроз формирање зона, дефинисање туристичких тачака и линија које повезују зоне и тачке у њима и ван њих. Економски просперитет подручја кроз развој интегралне туристичке понуде. Дефинисање услова реализације елемената туристичке понуде у контексту заштите животне средине, заштите природне средине и заштите културно-историјског наслеђа.	Незнатно повећање емисије аерозагађења, загађивања воде, повећање нивоа буке и стварање отпада у зонама концентрације туриста.

4.2 РАЗЛОЗИ ЗА ИЗБОР НАЈПОВОЉНИЈЕГ ВАРИЈАНТНОГ РЕШЕЊА

На основу одредби члана 15. Закона о стратешкој процени утицаја, пореде се варијантна решења и даје приказ разлога за избор најповољнијег решења. Поређена су варијантна решења према циљевима стратешке процене и секторима у плану.

Варијантно решење 1 које се односи на неусвајање, а самим тим и неспровођење Просторног плана очигледно је неповољније са свих аспекта области које је третирао Просторни план:

- 1) коришћења и заштите природних ресурса;
- 2) кретања становништва и стварање услова за живот и рад људи;
- 3) развој и умрежавање насеља;
- 4) привреде;
- 5) саобраћаја;
- 6) инфраструктуре;
- 7) јавних служби; и
- 8) заштите.

Варијантним решењем 2 које се односи на усвајање и спровођење плана предвиђа развој Општине уз примену мера заштите животне средине. Планирано је решавање третмана отпада и отпадних вода, заштита природних вредности и културних добара. Просторним планом је предвиђен развој мониторинг система и инвестирање у заштиту животне средине. Развој Општине кроз развој привреде, посебно пољопривредне и привредно-радних зона уз примену мера заштите, значајно је за укупан развој и унапређење квалитета живота на подручју Општине. У следећој табели даје се упоредни приказ варијантних решења према областима ППО и циљевима СПУ.

У следећој табели даје се упоредни приказ варијантних решења према областима ППО и циљевима СПУ.

Табела бр.6: Упоредни приказ варијантних решења према областима ППО и циљева СПУ

Област	Циљ стратешке процене	Варијантно решење 1	Варијантно решење 2
ПРИРОДНИ РЕСУРСИ	Смањење емисије полутаната и смањење емисије угљеникових оксида	0?	0?
	Смањити степен изложености становништва загађеном ваздуху	0?	0?
	Унапређења квалитета површинских и подземних вода – пречишћавање отпадних вода	0?	+
	Смањење ризика од поплава и бујичних вода	-	++
	Чување обрадивог пољопривредног земљишта	-	++
	Смањење загађивања земљишта (ограничена и контролисана употреба агрохемијских мера и планско одлагање отпада)	-	+
	Унапређење система прикупљања, третмана и одлагања чврстог отпада	-	0?
	Санирање и рекултивација постојећих сметлишта чврстог отпада	-	0?
	Смањење изложености становништва повишеном нивоу буке	-	0?
	Унапређење енергетске ефикасности и повећање коришћења обновљивих извора енергије	0?	0?
	Смањити емисију гасова са ефектом „стаклене баште“	0?	+
	Очување биодиверзитета, унапређења предела и унапређење ефикасности заштите на принципима одрживости и укључивањем у туристичку понуду	-	+
	Очување насељености руралних подручја	0?	0?
	Раст запослености	0?	0?
	Унапређење здравља становништва – организовање система здравствене заштите	0?	+
	Унапређење општинских служби за заштиту животне средине и мониторинг и унапређење информисања јавности по питањима животне средине	0?	0?
Област	Циљ стратешке процене	Варијантно решење 1	Варијантно решење 2
СТАНОВНИШТВО	Смањење емисије полутаната и смањење емисије угљеникових оксида	0?	0?
	Смањити степен изложености становништва загађеном ваздуху	0?	0?

	Унапређења квалитета површинских и подземних вода – пречишћавање отпадних вода	0?	0?
	Смањење ризика од поплава и бујичних вода	0?	0?
	Чување обрадивог пољопривредног земљишта	0?	0?
	Смањење загађивања земљишта (ограничена и контролисана употреба агрохемијских мера и планско одлагање отпада)	0?	0?
	Унапређење система прикупљања, третмана и одлагања чврстог отпада	--	И
	Санирање и рекултивација постојећих сметлишта чврстог отпада	0?	0?
	Смањење изложености становништва повишеном нивоу буке	0?	0?
	Унапређење енергетске ефикасности и повећање коришћења обновљивих извора енергије	-	0?
	Смањити емисију гасова са ефектом „стаклене баште“	0?	0?
	Очување биодиверзитета, унапређења предела и унапређење ефикасности заштите на принципима одрживости и укључивањем у туристичку понуду	0?	+
	Очување насељености руралних подручја	-	++
	Раст запослености	-	+
	Унапређење здравља становништва – организовање система здравствене заштите	-	+
Област	Циљ стратешке процене	Варијантно решење 1	Варијантно решење 2
	Смањење емисије полутаната и смањење емисије угљеникових оксида	0?	0?
	Смањити степен изложености становништва загађеном ваздуху	0?	0?
	Унапређења квалитета површинских и подземних вода – пречишћавање отпадних вода	0?	0?
	Смањење ризика од поплава и бујичних вода	0?	0?
	Чување обрадивог пољопривредног земљишта	0?	0?
	Смањење загађивања земљишта (ограничена и контролисана употреба агрохемијских мера и планско одлагање отпада)	0?	0?
	Унапређење система прикупљања, третмана и одлагања чврстог отпада	-	И
НАСЕЉА	Смањење емисије полутаната и смањење емисије угљеникових оксида	0?	0?
	Смањити степен изложености становништва загађеном ваздуху	0?	0?
	Унапређења квалитета површинских и подземних вода – пречишћавање отпадних вода	0?	0?
	Смањење ризика од поплава и бујичних вода	0?	0?
	Чување обрадивог пољопривредног земљишта	0?	0?
	Смањење загађивања земљишта (ограничена и контролисана употреба агрохемијских мера и планско одлагање отпада)	0?	0?
	Унапређење система прикупљања, третмана и одлагања чврстог отпада	-	И

	Санирање и рекултивација постојећих сметлишта чврстог отпада	0?	0?
	Смањење изложености становништва повишеном нивоу буке	0?	0?
	Унапређење енергетске ефикасности и повећање коришћења обновљивих извора енергије	0?	0?
	Смањити емисију гасова са ефектом „стаклене баште“	0?	0?
	Очување биодиверзитета, унапређења предела и унапређење ефикасности заштите на принципима одрживости и укључивањем у туристичку понуду	0?	+
	Очување насељености руралних подручја	0?	-
	Раст запослености	-	+
	Унапређење здравља становништва – организовање система здравствене заштите	-	+
	Унапређење општинских служби за заштиту животне средине и мониторинг и унапређење информисања јавности по питањима животне средине	0?	0?
Област	Циљ стратешке процене	Варијантно решење 1	Варијантно решење 2
ПРИВРЕДА	Смањење емисије полутаната и смањење емисије угљеникових оксида	0?	0?
	Смањити степен изложености становништва загађеном ваздуху	-	0?
	Унапређења квалитета површинских и подземних вода – пречишћавање отпадних вода	-	+
	Смањење ризика од поплава и бујичних вода	0?	0?
	Чување обрадивог пољопривредног земљишта	-	-
	Смањење загађивања земљишта (ограничена и контролисана употреба агрохемијских мера и планско одлагање отпада)	-	+
	Унапређење система прикупљања, третмана и одлагања чврстог отпада	--	+
	Санирање и рекултивација постојећих сметлишта чврстог отпада	0?	0?
	Смањење изложености становништва повишеном нивоу буке	0?	0?
	Унапређење енергетске ефикасности и повећање коришћења обновљивих извора енергије	0?	+
	Смањити емисију гасова са ефектом „стаклене баште“	0?	+
	Очување биодиверзитета, унапређења предела и унапређење ефикасности заштите на принципима одрживости и укључивањем у	0?	0?

	туристичку понуду		
	Очување насељености руралних подручја	-	+
	Раст запослености	-	+
	Унапређење здравља становништва – организовање система здравствене заштите	0?	0?
	Унапређење општинских служби за заштиту животне средине и мониторинг и унапређење информисања јавности по питањима животне средине	-	+
Област	Циљ стратешке процене	Варијантно решење 1	Варијантно решење 2
САОБРАЋАЈ	Смањење емисије полутаната и смањење емисије угљеникових оксида	-	0?
	Смањити степен изложености становништва загађеном ваздуху	-	0?
	Унапређења квалитета површинских и подземних вода – пречишћавање отпадних вода	0?	0?
	Смањење ризика од поплава и бујичних вода	0?	0?
	Чување обрадивог пољопривредног земљишта	0?	-
	Смањење загађивања земљишта (ограничена и контролисана употреба агрохемијских мера и планско одлагање отпада)	0?	0?
	Унапређење система прикупљања, третмана и одлагања чврстог отпада	0?	0?
	Санирање и рекултивација постојећих сметлишта чврстог отпада	0?	0?
	Смањење изложености становништва повишеном нивоу буке	-	-
	Унапређење енергетске ефикасности и повећање коришћења обновљивих извора енергије	-	+
	Смањити емисију гасова са ефектом „стаклене баште“	-	0?
	Очување биодиверзитета, унапређења предела и унапређење ефикасности заштите на принципима одрживости и укључивањем у туристичку понуду	0?	0?
	Очување насељености руралних подручја	0?	+
	Раст запослености	0?	0?
	Унапређење здравља становништва – организовање система здравствене заштите	0?	0?
	Унапређење општинских служби за заштиту животне средине и мониторинг и унапређење информисања јавности по питањима животне средине	0?	0?

Област	Циљ стратешке процене	Варијантно решење 1	Варијантно решење 2
ИНФРАСТРУКТУРА	Смањење емисије полутаната и смањење емисије угљеникових оксида	-	0?
	Смањити степен изложености становништва загађеном ваздуху	-	+
	Унапређења квалитета површинских и подземних вода – пречишћавање отпадних вода	-	+
	Смањење ризика од поплава и бујичних вода	-	++
	Чување обрадивог пољопривредног земљишта	0?	0?
	Смањење загађивања земљишта (ограничена и контролисана употреба агрохемијских мера и планско одлагање отпада)	0?	0?
	Унапређење система прикупљања, третмана и одлагања чврстог отпада	0?	+
	Санирање и рекултивација постојећих сметлишта чврстог отпада	-	+
	Смањење изложености становништва повишеном нивоу буке	-	+
	Унапређење енергетске ефикасности и повећање коришћења обновљивих извора енергије	-	+
	Смањити емисију гасова са ефектом „стаклене баште“	0?	+
	Очување биодиверзитета, унапређења предела и унапређење ефикасности заштите на принципима одрживости и укључивањем у туристичку понуду	0?	0?
	Очување насељености руралних подручја	0?	0?
	Раст запослености	0?	0?
	Унапређење здравља становништва – организовање система здравствене заштите	0?	0?
	Унапређење општинских служби за заштиту животне средине и мониторинг и унапређење информисања јавности по питањима животне средине	0?	+
Област	Циљ стратешке процене	Варијантно решење 1	Варијантно решење 2
ЈАВНЕ СЛУЖБЕ	Смањење емисије полутаната и смањење емисије угљеникових оксида	0?	0?
	Смањити степен изложености становништва загађеном ваздуху	0?	0?
	Унапређења квалитета површинских и подземних вода – пречишћавање отпадних вода	0?	0?

	Смањење ризика од поплава и бујичних вода	0?	0?
	Чување обрадивог пољопривредног земљишта	0?	0?
	Смањење загађивања земљишта (ограничена и контролисана употреба агрохемијских мера и планско одлагање отпада)	0?	0?
	Унапређење система прикупљања, третмана и одлагања чврстог отпада	0?	0?
	Санирање и рекултивација постојећих сметлишта чврстог отпада	0?	0?
	Смањење изложености становништва повишеном нивоу буке	0?	0?
	Унапређење енергетске ефикасности и повећање коришћења обновљивих извора енергије	0?	0?
	Смањити емисију гасова са ефектом „стаклене баште“	0?	0?
	Очување биодиверзитета, унапређења предела и унапређење ефикасности заштите на принципима одрживости и укључивањем у туристичку понуду	0?	0?
	Очување насељености руралних подручја	-	+
	Раст запослености	-	+
	Унапређење здравља становништва – организовање система здравствене заштите	-	++
	Унапређење општинских служби за заштиту животне средине и мониторинг и унапређење информисања јавности по питањима животне средине	-	++
Област	Циљ стратешке процене	Варијантно решење 1	Варијантно решење 2
ЗАШТИТА	Смањење емисије полутаната и смањење емисије угљеникових оксида	-	И
	Смањити степен изложености становништва загађеном ваздуху	-	И
	Унапређења квалитета површинских и подземних вода – пречишћавање отпадних вода	--	И
	Смањење ризика од поплава и бујичних вода	--	И
	Чување обрадивог пољопривредног земљишта	-	И
	Смањење загађивања земљишта (ограничена и контролисана употреба агрохемијских мера и планско одлагање отпада)	-	И
	Унапређење система прикупљања, третмана и одлагања чврстог отпада	--	+
	Санирање и рекултивација постојећих сметлишта чврстог отпада	-	+

Смањење изложености становништва повишеном нивоу буке	-	И
Унапређење енергетске ефикасности и повећање коришћења обновљивих извора енергије	-	+
Смањити емисију гасова са ефектом „стаклене баште“	0?	+
Очување биодиверзитета, унапређења предела и унапређење ефикасности заштите на принципима одрживости и укључивањем у туристичку понуду	-	+
Очување насељености руралних подручја	0?	И
Раст запослености	0?	0?
Унапређење здравља становништва – организовање система здравствене заштите	0?	+
Унапређење општинских служби за заштиту животне средине и мониторинг и унапређење информисања јавности по питањима животне средине	-	+

++ веома позитиван; + позитиван; -- веома негативан; - негативан; 0? неутралан или непознат; И – зависи од примене мера заштите

У варијанти да се просторни план не донесе и да се развој настави по досадашњем тренду могу се очекивати само негативни ефекти код сваког сектора и ниједан позитиван ефекат у односу на циљеве стратешке процене утицаја.

У варијанти да се просторни план имплементира могу се очекивати бројни позитивни ефекти у сваком сектору, који отклањају већину негативних тенденција у развоју планског подручја ако се план не би имплементирао. У овој варијанти могу се очекивати и појединачни негативни ефекти у одређеним секторима плана, а који су неизбежна цена друштвено-економског развоја подручја. То су следећи ефекти:

- конверзија пољопривредног земљишта услед изградње објеката саобраћајне инфраструктуре и привредних објеката у потенцијалним привредно-радним зонама;
- у појасевима непосредно уз државне путеве првог реда могуће је повремено прекорачење граничних вредности загађености ваздуха;
- могућност повећања концентрације загађујућих материја у атмосфери и индустријских отпадних вода услед развоја привредних објеката;
- у појасевима непосредно уз државне путеве могуће је повремено прекорачење граничних вредности нивоа буке, и
- у случају квалитативног активирања туристичке понуде претпоставка је да може доћи до појаве нових непланских сметлишта комуналног отпада услед прилива туриста.

На основу изнетог може се закључити да је варијанта доношења предложеног плана знатно повољнија у односу на варијанту да се план не донесе.

4.3 ЕВАЛУАЦИЈА КАРАКТЕРИСТИКА И ЗНАЧАЈА УТИЦАЈА ПЛАНСКИХ РЕШЕЊА

Претходна процена односи се на квалитативну – експертску процену позитивних и негативних утицаја појединих сектора у оквиру две варијанте, прве – "песимистичке", уколико се план не изради и усвоји, тако да се развојни процеси плански неусмеравају, и друге варијанте – "оптимистичке", уколико се план изради, усвоји и доследно спроводи.

У оквиру стратешке процене утицаја извршена је евалуација значаја, просторних размера и вероватноће утицаја планских решења на животну средину, који су дати у следећој табели.

Евалуација утицаја вршена је са циљем да се утврди значај утицаја, према критеријумима из Прилога I Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину. У обзир су узете следеће карактеристике утицаја:

1. *Врста утицаја*
2. *Вероватноћа да се утицај појави*
3. *Временска димензија односно трајање утицаја, према временском хоризонту Просторног плана: краткорочни утицаји; средњорочни утицаји; дугорочни утицаји (период после временског хоризонта Просторног плана)*
4. *Учесталост утицаја*
5. *Просторна димензија утицаја.*

Наведене карактеристике утицаја су вредноване према врсти Просторног плана, како је приказано у следећој табели.

Табела бр.7. Вредновање карактеристика утицаја

Врста утицаја	Вероватноћа утицаја	Трајање утицаја	Учесталост утицаја	Просторна димензија утицаја
3+ врло Позитиван	Веома вероватан утицај - ВВ	краткорочан – К	повремен – ПУ	Г - Могући глобални утицај
2+ веома позитиван				М – Могућ међународни утицај
1+ Позитиван	утицај вероватан - В	средњорочан – С	средње учестао – СУ	П - Могућ прекогранични утицај
0 Неутралан	утицај могућ - МВ	дугорочан - Д	сталан - СтУ	Н - Могућ утицај на националном нивоу
1- негативан	утицај није вероватан - НВ			Р - Могућ утицај у оквиру простора регије
2- врло негативан				О - Могућ утицај у простору општине
3- веома негативан				

				Л - Могућ утицај у некој зони или делу општине
				И - Могућ утицај на самом извору

Значај утицаја процењен је у односу на величину (интензитет) утицаја и просторне размере на којима се може остварити утицај. Утицаји, односно ефекти, планских решења, према величини промена се оцењују бројевима од -3 до +3, где се знак минус односи на негативне, а знак плус на позитивне промене, како је приказано у следећој табели. Овај систем вредновања примењује се како на појединачне индикаторе утицаја, тако и на сродне категорије преко збирних индикатора.

Табела бр. 8: Критеријуми за оцењивање величине утицаја

Величина утицаја	Ознака	Опис
Критичан	- 3	Јак негативан утицај
Већи	- 2	Већи негативан утицај
Мањи	- 1	Мањи негативни утицај
Нема утицаја или нејасан утицај	0	Нема утицаја, нема података или није примењиво
Позитиван	1 +	Мањи позитивни утицај
Повољан	2 +	Већи позитиван утицај
Врло повољан	3 +	Јак позитиван утицај

У следећој табели дати су критеријуми за вредновање просторних размера могућих утицаја.

Табела бр.9: Критеријуми за оцењивање просторних размера утицаја

Размере утицаја	Ознака	Опис
Глобални	Г	Могући глобални утицај
Међународни	М	Могућ међународни утицај
Прекогранични	П	Могућ прекогранични утицај
Државни	Н	Могућ утицај на националном нивоу
Регионални	Р	Могућ утицај у оквиру простора регије
Општински	О	Могућ утицај у простору општине
Локални	Л	Могућ утицај у некој зони или делу општине
Изворни	И	Могућ утицај на самом извору

Вероватноћа да ће се неки процењени утицај догодити у стварности такође представља важан критеријум за доношење одлука у току израде плана. Вероватноћа утицаја одређује се према скали приказаној у следећој табели.

Табела бр.10: Скала за процену вероватноће утицаја

Вероватноћа	Ознака	Опис
80%	ВВ	Веома вероватан утицај
више од 50%	В	утицај вероватан

мање од 50%	МВ	утицај могућ
мање од 1%	НВ	утицај није вероватан

На основу критеријума процене величине и просторних размера утицаја планских решења на циљеве стратешке процене (приказаних у ранијим табелама) врши се евалуација значаја идентификованих утицаја за остваривање циљева стратешке процене.

Утицаји од стратешког значаја за просторни план су они који имају јак или већи (позитиван или негативан) ефекат на целом подручју плана или на вишем (регионалном или државном) нивоу планирања. На основу процене утицаја појединачних планских решења на циљеве стратешке процене, утврђени су значајни стратешки утицаји:

Табела бр.11: Критеријуми за евалуацију значаја утицаја

Размере	Величина	Ознака
Међународни ниво (М)	Јак позитиван утицај (+3)	3+ ; М
Регионални ниво (Р)	Већи позитиван утицај (2+)	2+ ; Р
	Позитиван утицај (1+)	1+ ; Р
Општински ниво (О)	Већи позитиван утицај (2+)	2+ ; О
	Позитиван утицај (1+)	

У складу са врстом Просторног плана и карактеристикама планског подручја одређене су карактеристике које одређују значајан утицај и то:

- Вероватан и веома вероватан утицај - **В и ВВ**
- Средњорочан и дугорочан утицај - **С и Д**
- Средње учестао и сталан утицај - **СУ и СтУ**

Резултати евалуације значаја утицаја планских решења приказани су у табели бр.12. За утврђене значајне утицаје процењују се вероватноћа и време трајања.

Табела бр.12: Планска решења у Нацрту плана обухваћена проценом утицаја

Ознака	Планско решење
1	Интензивније коришћење обрадивог пољопривредног земљишта до III бонитетне класе
2	Експлоатација шумских ресурса у складу са принципима одрживог развоја
3	Одржива експлоатација минералних сировина
4	Спречавање даље депопулације руралних насеља
5	Развој и уређење мреже насеља и центара
6	Реконструкција недостајућих објеката јавних служби у сеоским насељима
7	Заштита, гајење и рационално коришћење дивљачи
8	Унапређење стања и повећање површина под шумама
9	Развој привредно-радних зона у насељима у Топличкој котлини
10	Развој различитих видова туристичке понуде (транзитни, еко-рурални, спортско-рекреативни, риболовни и др.) и туристичких зона (Јастребац, Радан, Плочник, итд.)
11	Изградња аутопута Е-80 (Ниш-Куршумлија-Приштина-Чакор-Пећ)
12	Изградња северне обилазнице око градског подручја Прокупља
13	Развој водоводне и комуналне инфраструктуре, изградња ППОВ и антиерозионо уређење бујичних токова
14	Развој дистрибутивне гасоводне мреже и реконструкција преносне и дистрибутивне електромреже
15	Санација и рекултивација постојећих нехигијенских сметлишта
16	Управљање комуналним отпадом на регионалном нивоу
17	Интегрална заштита основних елемената животне средине (вода, ваздух, земљиште, бука)
18	Проглашење евидентираних заштићених природних добара и заштита непокретних културних добара

Табела бр.13: Процена величине утицаја и просторних размера планских решења на животну средину и елементе одрживог развоја

Р.бр.	ЦИЉЕВИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ	ПЛАНСКА РЕШЕЊА ППО ПРОКУПЉЕ																	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1.	Смањење емисије полутаната и смањење емисије угљеникових оксида											1-, Л			2+, О	1+, Л		2+, О	
2.	Смањити степен изложености становништва загађеном ваздуху									1-, Л		1-, Л			2+, О	1+, Л		2+, О	
3.	Унапређења квалитета површинских и подземних вода – пречишћавање отпадних вода													3+, Р				2+, О	
4.	Смањење ризика од поплава и бујичних вода		2+, О						1+, Л					2+, О				2+, О	
5.	Чување обрадивог пољопривредног земљишта	1-, О								1-, Л		1-, Л	1-, Л					2+, О	
6.	Смањење загађивања земљишта (ограничена и контролисана употреба агрохемијских мера и планско одлагање отпада)															1+, Л	1+, Л		
7.	Унапређење система прикупљања, третмана и одлагања чврстог отпада													2+, О		2+, О	2+, О		
8.	Санирање и рекултивација постојећих сметлишта чврстог отпада															2+, О	1+, Л	1+, Л	
9.	Смањење изложености становништва повишеном нивоу буке											1+, Л	2+, О					2+, О	
10.	Унапређење енергетске ефикасности и повећање коришћења обновљивих извора енергије													2+, О	2+, О				
11.	Смањити емисију гасова са ефектом „стаклене баште“		2+, Л									1-, Л		1+, Л	1+, Л				
12.	Очување биодиверзитета, унапређења предела и унапређење ефикасности заштите на принципима одрживости и укључивањем у туристичку понуду		1+, Л	1+, Л				2+, О	1+, Л			1-, Л						2+, О	2+, О
13.	Очување насељености руралних подручја				2+, О	2+, О	2+, О			2+, О	1+, Л								
14.	Раст запослености									2+, О	1+, Л								
15.	Унапређење здравља становништва – организовање система здравствене заштите					2+, О	2+, О							2+, О				1+, Л	
16.	Унапређење општинских служби за заштиту животне средине и мониторинг и унапређење информисања јавности по питањима животне средине																		

Резиме значајних утицаја плана:

На основу евалуације значаја утицаја закључује се да имплементација плана не производи стратешки значајне негативне утицаје на целом планском подручју. Односно, могући су **негативни утицаји** на самом извору појединих привредних активности, као и приликом изградње нових саобраћајница, конкретно аутопута Ниш – Приштина и обилазнице око Прокупља, односно изградњом оптичких каблова и гасовода (приликом изградње и њихове експлоатације).

Могући негативни утицаји:

- 1) Изградња аутопута (заузимање пољопривредног земљишта у равничарским деловима, тј. ливада и пашњака у брдовитим пределима, визуелна деградација простора, уништавање вегетације на градилишту, загађивање површинских и подземних вода услед спирања саобраћајних површина, седиментација тешких метала на површинама уз пут, акцидентни удеси, и др.);
- 2) Изградња обилазнице око Прокупља (утицај због ископа и транспорта материјала на самој траси пута, као и због екстракције и транспорта материјала из позајмишта, могуће прекорачење нивоа буке у ноћним часовима, појачане вибрације, визуелна деградација пејсажа, деградација вегетације на самој траси пута).

Превенција негативних утицаја је могућа применом нових технологија, мера заштите животне средине, као и превенцијом удеса и акцидената.

Са друге стране, идентификовани су следећи **позитивни значајни утицаји**:

1) Животна средина

- квалитет ваздуха и клима: смањење загађености ваздуха и смањење емисије „гасова стаклене баште“ услед повећања коришћења обновљивих видова енергије и гаса;
- квалитет вода: очување и побољшање квалитета вода унапређењем начина коришћења пољопривредног и шумског земљишта, контролисањем режима коришћења земљишта и применом система за контролу и пречишћавање отпадних вода;
- квалитет земљишта: смањење контаминације земљишта у пољопривреди и контролисање прикупљање и одлагање чврстог отпада;
- биодиверзитет, заштићена природна добра, предео: унапређење захваљујући планираном развоју шумарства и заштите биљног и животињског света; планираним мерама и програмима заштите природних вредности; унапређење предела антиерозионим радовима.

2) Социо – економски комплекс

- сеоска насеља: успоравање депопулације села мерама уређења центара насеља, унапређења јавних служби, комуналне инфраструктуре и привредних активности;
- запосленост: повећање запослености кроз реструктурисње пољопривреде и план инфраструктурног опремања привредних и туристичких зона;

- здравље становништва: планирани услови за обезбеђење квалитетне воде за пиће, доступност и квалитет здравствених услуга и смањење излагања загађеном ваздуху.

4.4. КУМУЛАТИВНИ И СИНЕРГИЈСКИ УТИЦАЈИ

На основу одредаба члана 15. Закона о стратешкој процени, стратешка процена обухвата и процену кумулативних и синергијских ефеката. Теоријски је могуће да се јаве интеракције међу мањим утицајима како планских решења, тако и појединачних објеката и активности на планском подручју. Примера ради, кумулативни ефекти настају када појединачна планска решења немају значајан утицај, а неколико индивидуалних ефеката заједно могу да имају значајан ефекат (загађивање ваздуха, вода или пораст нивоа буке).

Синергијски ефекти настају у интеракцији појединачних утицаја који производе укупни ефекат који је већи од простог збира појединачних утицаја. Синергијски ефекти се најчешће манифестују код људских заједница и природних станишта.

Позитивни кумулативни и синергијски ефекти планских решења очекују се превасходно у погледу побољшања квалитета површинских и подземних вода, као и у погледу ефикасног третмана чврстог комуналног отпада. Инвестирање у изградњу инфраструктурних система (ППОВ, водоводна, канализациона и гасоводна мрежа) допринеће укупном побољшању заштите животне средине, и уопштено, здравља.

Са друге стране, мањи негативни кумулативни ефекти који се могу очекивати реализацијом планских решења односе на могућност несавесног угрожавања природних вредности подручја услед реализација саобраћајних праваца (загађење природних вредности и квалитета основних елемената животне средине) и привредних објеката у потенцијалним привредно-радним зонама (конверзија пољопривредног у грађевинско земљиште, могуће повећање концентрације загађујућих материја у води, ваздуху и земљишту, потенцијална опасност од настанка удеса и акцидентних ситуација, итд.). Промене морфолошких, хидрогеолошких и пејсажних карактеристика простора нарочито ће бити изражене на деоницама у којима се планиране трасе инфраструктуре воде у релативно уском снопу, као нпр. на простору Грделичке клисуре. Такође, негативни кумулативни ефекти услед суперпонирања буке могу се очекивати у подручјима непосредне близине аутопута (у случају суперпонирања, резултантни ниво буке у зони преклапања би прелазео гранични дозвољени ниво буке за око 14 dB (A)).

5. ОПИС МЕРА ЗА ОГРАНИЧАВАЊЕ НЕГАТИВНИХ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Заштита животне средине на подручју Просторног плана заснива се на концепту одрживог развоја, усклађивању коришћења простора са могућностима и ограничењима природних и створених вредности и са потребама социјалног и економског развоја, полазећи од начела превенције и спречавања загађивања животне средине и начела интегралности, што значи обавезно укључивање услова заштите животне средине у све планове/програме односно активности/садржаје.

Дефинисање мера заштите има за циљ да се утицаји на животну средину сведу у границе прихватљивости, односно допринесу спречавању, смањењу или отклањању сваког значајнијег штетног утицаја на животну средину.

Основни развојни циљ – заштита и унапређење животне средине постићи ће се кроз побољшање њеног квалитета укупно, као и појединих њених елемената: ваздуха, воде, земљишта и живог света. Овај развојни циљ оствариће се спровођењем низа мера различитог карактера:

- правних – нормативних мера: доношење општих нормативно-правних аката Општинске управе о заштити и унапређењу животне средине, као и програма заштите и поступака и активности, критеријума понашања, а у вези са тим и санкционих поступака у случају непоштовања Закона; израда катастра загађивача и стално ажурирање од стране надлежних органа, при чему је нарочито важно успостављање мерних пунктова загађивања и услова праћења загађивања; забрана и ограничавање градње објеката који су потенцијални загађивачи у зонама становања, друштвених, рекреативних, здравствених, школских и других центара активности;
- техничко-технолошких мера: прилагођавање технолошких и производних процеса у индустрији захтевима и условима заштите од загађивања животне средине; уградња, контрола, употреба и одржавање инсталација и уређаја за пречишћавање загађених отпадних гасова и вода;
- просторно-планских мера: правилан избор локације (нарочито производних и прерађивачких објеката) уз поштовање мезо и микролокационих карактеристика простора; формирање санитарних заштитних зона око индустрија и великих саобраћајница, при чему ширина санитарних зона зависи од степена загађења; овде се посебно наглашава израда елабората процена утицаја којима ће се оцењивати планска и пројектна решења у односу на захтеве животне средине, у складу са Законом.
- економских мера: прибављање материјалних средстава потребних за остваривање циљева заштите и унапређења животне средине кроз мере фискалне политике, издвајање доприноса из цене производа и услуга, накнаде за коришћење грађевинског земљишта, као и финансирање из новчаних накнада и казни за емитовање штетних продуката преко дозвољеног нивоа у животну средину.

Просторним планом општине Прокупље - дате усмеравајуће одреднице послужиле су као оквир за дефинисање мера и активности везаних за планирање организације, уређења и заштите планског подручја, при чему је захтевима унапређења квалитета и

заштите животне средине посвећена одговарајућа пажња. Заштита животне средине у овом плану обухвата мере заштите природне средине (ваздуха, воде, земљишта, вегетације), заштите природе и посебно угрожених делова животне средине, заштите непокретних културних добара и заштите од елементарних непогода.

5.1. МЕРЕ ЗАШТИТЕ ВАЗДУХА

Заштита ваздуха остварује се предузимањем мера систематског праћења квалитета ваздуха, смањењем загађивања ваздуха загађујућим материјама испод прописаних граничних вредности имисије, предузимањем потребних мера за смањење емисије, као и праћењем утицаја загађеног ваздуха на здравље људи, природна добра и животну средину. Потребно је предузети следеће мере заштите ваздуха:

1) смањење нивоа емисије из постојећих извора

- рекултивацијом површина свих каменолома и мајдана у моменту завршетка процеса експлоатације минералних сировина;
- преиспитивањем режима саобраћаја у ширем центру града, повећањем проточности главних градских саобраћајница;
- инсистирањем на коришћењу гаса и алтернативних горива (биогас и др.) у свим возилима друмског саобраћаја;
- развојем система даљинског грејања у општинском центру и усклађивањем режима рада постојећих котларница и индивидуалних ложишта са прописима; и
- повећањем потрошње обновљивих и еколошки прихватљивих извора енергије за грејање домаћинстава и коришћење у пољопривредној производњи (ветар, сунчева енергија, хидроенергија, биомаса, ...).

2) ограничавање емисије из нових извора

- спречавањем додатних емисија из нових извора које би погоршале квалитет ваздуха у насељима и зонама на подручју општине;
- преусмеравањем транзитног саобраћаја из општинског центра на алтернативни путни правац, ради смањења депозиције тешких метала из издувних гасова транспортних возила;
- изградом Студије процене утицаја при реконструкцији постојећих и изградњи нових објеката, као и при извођењу радова који могу угрозити квалитет ваздуха; и
- применом најбоље доступне технологије у свим новим привредним објектима, што представља и законску обавезу ради добијање интегрисане дозволе предузећа (БАТ технологије).

3) успостављање система мониторинга квалитета ваздуха и друге опште мере уређивања простора и коришћења ресурса

- увођењем мерних места за контролу квалитета ваздуха (пре свега у централној зони општине, у комплексима будућих привредних објеката који могу довести до значајнијег погоршања квалитета ваздуха и дуж главних саобраћајних праваца)
- попис извора загађења и вођење евиденције о стању загађености из ових извора,
- одржавање шумског фонда,
- одређивање и формирање санитарно заштитних зона око већих индустријских и комуналних објеката – загађивача ваздуха, као и

- формирање зелених појасева дуж јавних путева првог реда, а нарочито дуж деоница пута које ће тангирати зоне становања и јавних функција ради редукције запрашености и негативног утицаја издувних гасова.

5.2. МЕРЕ ЗАШТИТЕ ВОДА

Заштита вода и њихово коришћење остварује се у оквиру интегралног управљања водама спровођењем мера за очување површинских и подземних вода и њихових резерви, квалитета и количина. Воде се могу користити, а отпадне воде испуштати уз примену одговарајућег третмана, на начин и до нивоа који не представља опасност од загађивања. Мере заштите вода обезбеђују спречавање или ограничавање уношења у воде опасних, отпадних и других штетних материја, праћење и испитивање квалитета површинских и подземних вода, као и квалитета отпадних вода и њихово пречишћавање. Као мере заштите вода морају се предузети следеће активности:

1) унапређење квалитета вода реке Топлице и њених притока у складу са прописаним класама (према Уредби о категоризацији водотока «Сл. Гласник РС», бр. 5/68); враћање површинских вода у прописану класу и њено одржање на захтеваном нивоу обезбедиће се адекватним третманом отпадних вода и планским коришћењем земљишта

2) заштита водоизворишта, површинских и подземних вода

- строгим контролисањем активности у оквиру дефинисаних зона санитарне заштите изворишта „Сува Морава“ (према Решењу Министарства здравља о санитарној заштити изворишта „Сува Морава“ бр.530-01-803/05-04 од 20.3. 2006. године);
 - уређење и одржавање уже зоне заштите изворишта се спроводи кроз: уређење терена; забрану грађења нових инвестиционих објеката који нису у функцији водоснабдевања; забрану употребе вештачких ђубрива и хемијских средстава у пољопривреди; забрану депоновања отпада и редовну контролу коришћења земљишта;
 - зона непосредне заштите изворишта налази се унутар уже зоне заштите и ограђена је;
 - на подручју шире зоне заштите изворишта потребно је успоставити режим санитарног надзора и заштите од загађивања применом низа превентивних мера: забрана изградње објеката и инсталација који могу загадити воду или земљиште, односно угрозити безбедност цевовода и водопривредних објеката; каналисање и пречишћавање отпадних вода из привредних објеката у складу са стандардима прописаним законом; забрана сахрањивања уинулих животиња; забраном изградње објеката грађана (нужници, септичке и осочне јаме,стаје) у насељима и ван њих без претходне водопривредне сагласности и санитарне дозволе; сакупљање чврстог отпада само на водонепропусним површинама; забрана интензивне употребе агрохемијских средстава на земљишту које се користи у пољопривредне сврхе, и забрана транспорта и складиштења опасних материја;
- успостављањем мреже пијезометара у алувијалној равни реке Топлице ради праћења квалитативних карактеристика подземних вода које се експлоатишу за потребе водоснабдевања;

- забраном свих активности у простору које утичу на промену квалитета воде у водоносним слојевима и површинским токовима;
- организованим сакупљањем чврстог отпада искључиво на уређеним водонепропусним површинама;
- забраном складиштења опасних и отровних материја у зонама изворишта;
- забрана напасања стоке, депоновања комуналног и осталог хазардног отпада, изградње насеља, путева, коњских и пешачких стаза, или сточних пролаза и др., као и прописно лоцирање и одржавање одлагалишта стајског ђубрива из већих или мањих стаја, без обзира на статус власништва, на терену изнад свих изворишта воде која се користи за пиће или флаширање, уз успостављање обавезе утврђивања зона санитарне заштите изворишта;
- строго контролисаном применом пестицида у режиму интегралне заштите биља у пољопривреди;
- усклађивање коришћења изворишта воде за пиће са стварним капацитетом ресурса без угрожавања квалитета и квантитета изворишта и еколошке равнотеже у окружењу;
- контрола квалитета воде за пиће и вода које се флаширају за продају;
- коришћење воде за технолошке потребе из водотокова свугде где технолошки поступак и захтеви врсте и квалитета производа то дозвољавају; и
- примену одговарајућих санитарно-техничких стандарда, и мере заштите при изградњи будућих септичких јама у насељима (сва домаћинства морају имати прописану непропусну септичку јаму).

3) третман отпадних вода из насеља, индустрије, комерцијалних објеката, туристичких капацитета и др.:

- опремањем подручја плана канализационом инфраструктуром са сепарационим системом одвођења кишних и отпадних вода;
- евидентирањем домаћинства која поседују септичке јаме које нису непропусне, и условљавањем изградње непропусних;
- изградњом «централног» постројења за пречишћавање отпадних вода (ППОВ) низводно од Владичиног Хана;
- прикупљањем атмосферских вода са саобраћајних површина и њиховим контролисаним одвођењем у реципијент, уз претходни третман на сепараторима, посебно у зонама где су саобраћајнице у близини изворишта за водоснабдевање у складу са режимима коришћења простора у појединим зонама санитарне заштите изворишта;
- строго поштовање прописа о безбедном превозу опасних и штетних материја;
- предтретманом индустријских отпадних вода пре упуштања у канализациони систем;
- примена савремених технологија које не угрожавају квалитет вода
- контрола рада свих загађивача (првенствено производних објеката, сточних фарми);
- забрана депоновања отпада сваке врсте у долинама река и у зонама изворишта површинских и подземних вода; и
- едукативне мере становништва у погледу развијања свести о потреби очувања водних ресурса.

4) регулација водотока

- применом антиерозионих мера у угроженим подручјима (утврђивање ерозивних подручја врши СО у складу са Законом о водама) и активних мера заштите од поплава на свим бујичним водотоковима;
- шумњавање голети, бујичних и необраслих земљишта ради успоравања површинског (па и подземног) отицања вода, и смиривања ерозионих и денудацијских процеса; и
- активностима на заштити планског подручја од евентуалних ванредних ситуација и елементарних непогода, при чему се налаже примена принципа превенције, тј. минимизирања ризика од акцидентних ситуација на најмању могућу меру. Посебно се налаже спровођење натуралне регулације корита бујичних токова на планском подручју, уз неопходност очувања природног форланда водотокова.

5.3. МЕРЕ ЗАШТИТЕ ЗЕМЉИШТА

Земљиште на подручју плана је релативно очувано од загађења и већим делом погодно је за производњу здраве хране. Ради заштите и спречавања неповољног утицаја на квалитет земљишта потребно је предузимати следеће мере:

- смањити коришћење квалитетног земљишта за непољопривредне сврхе,
- подстицати органско - биолошку пољопривреду уз помоћ информација и едукацијом,
- предност дати традиционалним пољопривредним гранама које имају повољне услове за производњу,
- одговарајућим мерама у пољопривреди свести употребу хемијских средстава на нужни минимум, а посебним мерама подстицати еколошку обраду земље,
- обезбедити услове за чишћење свих дивљих депонија и спречити њихово обнављање,
- спроводити рационалну изградњу канализацијске мреже с уређајима за пречишћавање отпадних вода,
- посебним мерама смањивати ризике од загађивања земљишта при складиштењу, превозу и претакању нафтних деривата и опасних хемикалија,
- предвидети превентивне и оперативне мере заштите, реаговања и поступке санације за случај хаваријског изливања опасних материја у околину,
- спровођење рекултивације и ревитализације свих привремених позајмишта минералних сировина који су престали са радом, у складу са Законом у рударству, који посебно наглашава обавезу рекултивације деградираног земљишта. Дозвољено коришћење минералних сировина се мора одвијати паралелно са ремедијацијом деградираних површина у функцији заштите животне средине,
- код одређивања траса инфраструктурних система у простору, пољопривредно земљиште се мора у највећој могућој мери штитити, нарочито избегавањем фрагментације.

5.4. МЕРЕ ЗАШТИТЕ ОД БУКЕ

Законски нормативи у вези заштите становништва од штетног дејства буке доносе се у облику максимално дозвољеног нивоа меродавног параметра или параметара који представљају полазну обавезу испуњења услова везаних за проблематику буке.

С обзиром да планско подручје није угрожено повећаним нивоом комуналне буке, основне мере заштите од њеног неповољног дејства односе се на унапређење саобраћајне матрице градског подручја (измештање теретног саобраћаја из централног градског подручја), ради повећања проточности возила у ужем градском центру, као и постављање одговарајућих заштитних појасева зеленила између планираних инфраструктурних и привредних објеката који могу произвести буку већег интензитета и постојећих зона стамбене изградње.

Највиши дозвољени нивои буке изражени А - пондерисани нивоом у dB(A) (ЈУС У Ј6.205), према Правилнику о нивоу буке у животној средини (Сл. гласник РС 54/92) дати су у табели бр. 12.

Табела бр.14: Највиши дозвољени нивои спољашње буке

Зоне	Намена простора	Највиши дозвољени ниво спољашње буке dB(A)	
		Дан	Ноћ
I	Подручја за одмор и рекреацију, болничке зоне и опоравилишта, културно - историјски локалитети, велики паркови	50	40
II	Туристичка подручја, мала и сеоска насеља, кампови и школске зоне	50	45
III	Чисто стамбена подручја	55	45
IV	Пословно-стамбена подручја, трговинско - стамбена подручја, дечја игралишта	60	50
V	Градски центар, занатска, трговачка, административно - управна зона са становима, зоне дуж аутопутева и магистралних саобраћајница	65	55
VI	Индустријска, складишна и сервисна подручја и транспортни терминали без становања	На граници зоне бука не сме прелазити нивое у зони са којом се граничи	

5.5. МЕРЕ ЗАШТИТЕ ОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА И ТЕХНОЛОШКИХ УДЕСА

У погледу угрожености простора од дејстава **елементарних непогода и технолошких удеса** (акцидената) основне опасности прете од дејства ерозионих процеса, покренутих клизишта на падинским теренима, бујичних токова и плављења пољопривредних и стамбених површина, односно појаве пожара, града и земљотреса. Услед делатности производних комплекса у оквиру градског подручја Прокупља, региструје се и одређен степен ризика од удеса који може настати непредвиђеним и изненадним околностима приликом рада основних техничко-технолошких процеса.

Посебне мере које се односе на заштиту простора од дејстава елементарних непогода односе се на:

- при изградњи треба водити рачуна да се сва изградња путева и осталих објеката, планира и гради изнад кота трагова великих вода, односно у складу са подацима о максималном нивоу подземних вода у тлу;
- примена техничких норми (асеизмичка градња) приликом изградње објеката;
- потпуну регулацију корита бујичних токова на подручју Општине ради смањивања могућности од изненадне појаве поплавних таласа;
- примену антиерозионих мера у подручјима која су потенцијално угрожена ерозионим процесима, што подразумева селективно пошумљавање, спречавање нерационалне сече стабала, перманенту контролу стања на овим подручјима од стране Општинског штаба цивилне заштите, забрану градње стамбених и других објеката без неопходне комуналне инфраструктуре, итд.;
- приликом изградње водоводне мреже препоручује се постављање уличних хидраната и прикључака за воду (посебно у близини насеља и будућих радно-привредних зона);
- у насељеним местима је обавезно организовање доброволне ватрогасне службе и система контроле и праћења у случају да дође до пожара. С обзиром да се ради о мањим насељима ову улогу могу да врше становници;
- приликом димензионисања водоводне мреже у већим центрима један од критеријума треба да буде и евентуална потреба за гашењем пожара. У погледу изградње треба се опредељивати за објекте који ће имати што већи степен ватроотпорности;
- мере заштите од атмосферских елементарних непогода (град, ветар) обухватају одржавање и по потреби проширење постојеће мреже противградних станица и успостављање и одржавање њихове директне везе са РХМЗ.
- имајући у виду сушне периоде који су регистровани током летњих месеци претходних година, као основна мера заштите од ове врсте елементарне непогоде препоручује се успостављање синхронизованог система наводњавања угрожених површина из постојећих речних токова.

По питању заштите од акцидентних загађења, основне мере заштите се заснивају на управљању ризиком од удеса, и то кроз: идентификацију опасности; анализу последица; процену ризика; планирање мера за превенцију удеса или смањење ризика; организовање мера приправности и одговора на удес; као и планирање мера санације од последица удеса. Мере заштите треба спроводити: за постојеће објекта и технологије (производња, складиштење, утовар, транспорт, претовар штетних и опасних материја), кроз превентивне мере и мере сталног надзора; за нове објекте, технологије и радове, као и код реконструкција постојећих, кроз обавезну израду процене утицаја и процене ризика на животну средину; израдом Мапе хазарда, чиме ће се утврдити потенцијални извори удесних загађења и правци транспорта опасних и штетних материја.

5.6. МЕРЕ ЗАШТИТЕ ВЕГЕТАЦИЈЕ

Заштита вегетације, посебно шумске и животињског света спроводиће се перманентно како кроз израду одговарајуће документације, тако и кроз спровођење активности планираних посебним документима које треба донети у складу са законом (шумско –

привредне, ловне и пољопривредне основе, као и урбанистички планови за поједина насеља и зоне у којима се планирају непољопривредне активности).

Планским мерама ће се обезбедити заштита живог света кроз:

- заштиту при извођењу грађевинских радова
- контролисану примену хемијских препарата и паљења вегетације
- планско организовање лова, риболова и ловног туризма и
- обезбеђењу коридора за кретање животиња у зонама магистралних великих инфраструктурних објеката (аутопут и сл.).

Због комплексног значаја очувања вегетације, посебно се наводе опште мере за заштиту шумске вегетације:

- израда нове шумске привредне основе
- контрола сече уз обавезно усклађивање са шумско-привредном основом,
- забрана промене намене и режима коришћења шумског земљишта.
- забрана крчења и сеча шума која није у складу са редовним обнављањем шума.
- контролисана испаша у шумама где може да се нанесе штета изданцима, где је земљиште подложно ерозији, клизању, спирању.
- забрана сече четинарских стабала.

Поред ових примењују се и посебне мере заштите од пожара и других елементарних непогода, биљних болести, штеточина и др.

6. СМЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ ПРОЦЕНА УТИЦАЈА НА НИЖИМ ХИЈЕРАРХИЈСКИМ НИВОИМА

Према члану 16. Закона о СПУ извештај о стратешкој процени садржи разрађене смернице за планове или програме на нижим хијерархијским нивоима које обухватају дефинисање потребе за израдом стратешких процена и процена утицаја пројеката на животну средину, одређују аспекте заштите животне средине и друга питања од значаја за процену утицаја на животну средину планова и програма нижег хијерархијског нивоа.

Просторни план општине Прокупље ће се спроводити разрадом планских решења, тј. даљом урбанистичким разрадом која подразумева израду урбанистичких планова. Имајући у виду могуће негативне утицаје реализације привредних и туристичких објеката на стање животне средине, *налаже се обавезна израда стратешких процена утицаја на животну средину за све урбанистичке планове који се буду израђивали за просторе привредно-радних и туристичких зона на територији овог Плана*, како би се на адекватан начин проценили и валоризовали могући негативни утицаји планских решења на стање природних вредности.

У поступку даље разраде планског документа, у складу са Законом о процени утицаја на животну средину ("Сл. гласник РС", бр.135/04) и Уредбе о утврђивању Листе пројеката за које је обавезна процена утицаја и Листе пројеката за које се може захтевати процена утицаја на животну средину ("Сл. гласник РС", бр.84/05) инвеститори су дужни да се обрате надлежном органу за послове заштите животне средине Општинске управе Прокупља који ће одлучити о потреби израде Процене утицаја на животну средину, односно донети Решење о потреби изради или ослобађању израде Процене утицаја.

Процена утицаја врши се за пројекте из области индустрије, рударства, енергетике, саобраћаја, туризма, пољопривреде, шумарства, водопривреде, управљање отпадом и комуналних делатности, као и за све пројекте који се планирају на заштићеном природном добру и у заштићеној околини непокретног културног добра.

Као обавезујућу ствар, а на основу Закона о процени утицаја на животну средину, потребно је истаћи следеће:

- Инвеститор не може приступити извођењу пројекта тј. радовима без спроведеног поступка процене утицаја и добијене сагласности надлежног органа на студију о процени утицаја
- Инвеститор за чије се планиране објекте и активности може захтевати процена утицаја мора поднети захтев за одлучивање о потреби процене утицаја надлежном органу, и
- Студија о процени утицаја је саставни део документације потребне за прибављање дозволе или одобрења за почетак извођења пројекта (изградња, извођење радова, промена технологије, промена делатности и друге активности).

Студија процене утицаја израђује се на нивоу идејног пројекта.

У случају да се на подручју планова нижег реда планирају два или више објеката (пројеката) који се налазе на листи објеката за које се израђује студија о процени утицаја на животну средину, онда се доноси одлука о приступању изради стратешке процене доноси се у складу са одредбама из чланова 5. и 6. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину.

Код свих осталих планова примењују се мере и услови заштите животне средине утврђени у овом Извештају.

7. ПРОГРАМ ПРАЋЕЊА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Према Закону, програм праћења стања животне средине у току спровођења плана садржи:

- 1) опис циљева плана,
- 2) индикаторе за праћење стања животне средине,
- 3) права и обавезе надлежних органа,
- 4) поступање у случају појаве неочекиваних негативних утицаја.

7.1. ОПИС ЦИЉЕВА ПЛАНА

Општи циљ развоја и организације Планског подручја је дефинисање планског основа за организацију, уређење, коришћење и заштиту простора општине Прокупље, који треба да допринесе плански организованом активирању просторних потенцијала Општине уз уважавање економских могућности и сагласно принципима очувања животне средине .

Посебни циљеви плана у области заштите животне средине су следећи:

- заштита земљишта у циљу задржавања природних карактеристика и спречавања ерозије;
- заштита геолошких, геоморфолошких, хидрографских, педолошких, археолошких и дендролошких места и феномена;
- трајност и унапређење природних, физичких, здравствених и естетских вредности подручја;
- штедљиво и пажљиво коришћење природних ресурса (потенцијали пијаће воде и шумских ресурса);
- рекултивација простора оштећених изградњом објеката, односно другим грађевинским радовима или експлоатацијом минералних сировина, као и санација жаришта ерозије.
- спровођење мера заштите непокретних културних добара и стална контрола стања;
- континуирани рад на евиденцији, истраживању и валоризацији појединих објеката, споменичких и амбијенталних целина, знаменитих места и других вредности културне баштине;
- промоција културне баштине уз повећање приступачности заинтересованој јавности;
- сарадња служби заштите природе и служби заштите културних добара у циљу презентације заштите културног пејзажа, као јединствене природне и културне целине;
- заштита вода (површинских и подземних) уз примену интегралног приступа у управљању и коришћењу водних ресурса (коришћење, заштита вода и заштита од вода);
- очување квалитета површинских вода у складу са захтеваном класом квалитета;
- стриктна заштита свих зона које су резервисане као изворишта водоснабдевања;
- заштита земљишта, уз интегрални однос у планирању и управљању земљишним ресурсима;

- заустављање ерозије у најугроженијим подручјима;
- заштита и очување квалитета ваздуха;
- заштита природних предела, амбијената и пејзажа око културно–историјских споменика;
- уравнотежено коришћење простора са становишта заштите животне средине и обезбеђење услова за очување и адекватно газдовање природним богатствима;
- управљање свим врстама отпада на еколошким основама; и
- развој научно-истраживачких активности у функцији заштите животне средине;

7.2. ИНДИКАТОРИ ЗА ПРАЋЕЊЕ СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Према Закону о заштити животне средине *квалитет животне средине* се дефинише као скуп природних и створених вредности чији комплексни међусобни односи чине окружење, односно простор и услове за живот, а као стање животне средине које се исказује физичким, хемијским, биолошким, естетским и другим индикаторима. Међутим, Закон не дефинише појам индикатора, па се у пракси индикатори појављују са различитим тумачењима и применама. У Србији се најчешће индикаторима називају подаци који се односе на квалитет ваздуха, воде и земљишта. Међутим, савремени приступ Европске агенције за животну средину (European Environmental Agency, EEA)⁵ заснива се на комплекснијем DPSIR (driving force-pressure-state-impact-response) концепту, који узима у обзир све феномене у узрочно-последичном ланцу, укључујући и реаговање на незадовољавајућа стања. Овај концепт подразумева активни однос према променама у животној средини укључујући и друштвено-економске аспекте, који су често покретачка снага (driving force) промена. На овај начин чисто «еколошки индикатори» се укључују у систем индикатора «одрживог развоја».

У табели бр. 15 приказани су индикатори и надлежни органи за праћење стања животне средине и елемената одрживог развоја у општини Прокупље, Топличком округу и Републици Србији.

Табела бр.15: Индикатори и надлежни органи за праћење стања животне средине

Ред. бр.	Области праћења стања	Индикатори	Надлежни органи
1.	Управљање квалитетом ваздуха		Завод за заштиту здравља
1.1	Смањити ниво емисије штетних материја у ваздух	Емисије честица SO ₂ и NO ₂	
1.2	Смањити степен изложености становништва загађеном	Број дана када је прекорачена гранична	

⁵ EEA, *Technical Report No25, Environmental Indicators: Typology and overview*, (Copenhagen: EEA, 1999)

	ваздуху	вредност имисије (ГВИ) за чађ, SO ₂ и NO ₂	
2.	Заштита од буке	Број стамбених објеката у зони заштите дуж државних путева I реда и пруга	Завод за заштиту здравља
3.	Управљање водама		
3.1	Очувати и унапредити квалитет површинских и подземних вода	Петодневна биолошка потрошња кисеоника БПК ₅	Хидрометеоролошки завод
3.2	Смањити ризик од поплава	% смањења површина земљишта угрожених поплавама	Водопривредне организације
4.	Заштита и коришћење земљишта		Одељење за комуналне и инспекцијске послове
4.1	Чување површина обрадивог пољопривредног земљишта	% смањења површина обрадивог пољопривредног земљишта	
4.2	Повећати површине под шумом	% повећања површина под шумом	
4.3	Смањити контаминацију тла	% контаминираних површина	
5.	Управљање отпадом	- % домаћинства укључених у систем - % отпада који се третира - % отпада који се одлаже на санитарну депонију	Јавно комунално предузеће
6.	Климатске промене		
6.1	Смањити емисију гасова стаклене баште	Емисија CO ₂	МУП, Одељење за буџет, финансије, привреду и приватно предузетништво
6.2	Унапредити енергетску ефикасност	% смањења потрошње енергената	Одељење за буџет, финансије, привреду и приватно предузетништво
6.3	Смањити потрошњу необновљивих извора енергије	% смањења потрошње угља и нафтних деривата	Одељење за буџет, финансије, привреду и приватно предузетништво
7.	Очување биодиверзитета и унапређење предела	Број и површина заштићених природних добара и предеоних целина	Завод за заштиту природе
8.	Заштита културно-историјске баштине	Број и квалитет заштићених непокретних културних добара	Завод за заштиту споменика културе
9.	Насеља, становништво и		

	људско здравље		
9.1	Очување насељености руралних подручја	% смањења становника у сеоским насељима	Одељење за друштвене делатности
9.2	Унапредити здравље становништва	- очекивано трајање живота новорођених, - % становништва са приступом здравствено исправној води за пиће, - % становништва са приступом објектима основне здравствене заштите	Завод за заштиту здравља
9.3	Раст запослености	% запослених; % незапослених	Одељење за буџет, финансије, привреду и приватно предузетништво
10.	Јачање институционалне способности за заштиту животне средине		Секретаријат за урбанизам, комуналне делатности и заштиту животне средине
10.1	Унапредити службу за заштиту животне средине и мониторинг	- Број развојних програма за заштиту животне средине - Број људи задужен за животну средину у Општини, - Број мерних тачака у системима мониторинга	
10.2	Унапредити информисање јавности по питањима животне средине	Број информација о животној средини у средствима информисања	

7.3. ПРАВА И ОБАВЕЗЕ НАДЛЕЖНИХ ОРГАНА И ПОСТУПАЊЕ У СЛУЧАЈУ АКЦИДЕНТНИХ СИТУАЦИЈА

На основу позитивне регулативе општина Прокупље располаже нормативно-правним инструментаријумом да доноси акте у смислу накнада за заштиту и унапређење животне средине. На основу одредаба члана 18. Закона о локалној самоуправи и одредаба члана 190. Устава Републике Србије, јединица локалне самоуправе – општина, стара се о заштити животне средине. У надлежности општине је да припрема и доноси локалне програме коришћења и заштите природних вредности, програме заштите животне средине, односно локалне акционе и санационе планове.

Одредбама чл. 69. и 73. Закона о заштити животне средине прописане су надлежности, права и обавезе републичких и локалних органа. Истовремено, надлежности, права и обавезе су садржани и у одредбама Закона о поступању са отпадним материјама ("Службени гласник РС", број 25/96). Главна обавеза из наведених закона је у мерењу,

односно загађивачи и установе које обављају мерење у обавези су да спроводе одговарајуће активности на планском подручју.

Обавеза надлежних органа (Република, Покрајина, Округ, Општина) је да:

- 1) обезбеде редовно мерење емисије општих и специфичних полутаната ваздуха, воде и земљишта (мерење емисија полутаната, буке зрачења и др.);
- 2) обезбеде услове за спровођење законске регулативе, норматива и стандарда у погледу рада индустријско-енергетских комплекса;
- 3) обезбеде поуздан и сигуран рад индустријско-енергетских комплекса у оквирима пројектованог и процењеног утицаја на животну средину;
- 4) правовремено уоче и реагују на евентуална одступања у раду индустријско-енергетских постројења;
- 5) правовремено обезбеде услове за адекватан третман чврстог и течног отпада;
- 6) спроводе све мере за спречавање акцидената у индустријско-енергетским комплексима у редовном и ванредном раду;
- 7) спроводе све мере за спречавање евентуалних инцидентних ситуација у саобраћају, саобраћајницама и пловним путевима (пре свега спречавање инцидентата у транспорту и претовару опасних материја, транспорт и претовар горива и сл.);
- 8) заштите постојећи биљни и животињски свет, спровођењем планских решења заштите;
- 9) обезбеде спровођење инспекцијског надзора и спровођење закона.

Полазећи од сложености надлежности органа, посебних организација, јавних предузећа, јавних служби по вертикалној хијерархији (републички – покрајински - општински) и по хоризонталној надлежности (локална самоуправа - општина), као и у координацији активности различитих органа, за успешно спровођење Програма праћења стања животне средине – мониторинг неопходно је у смислу организационо – институционалних активности, у оквиру општинских управа формирати посебан орган које би био задужен за координацију, планирање, програмирање, надзор и реаговање у вези са проблемима заштите животне средине. Препорука је да се орган конституише на нивоу одељења, евентуално секретаријата за окружни/регионални ниво Топличког округа (пожељно у Прокупљу), уколико се у наредном периоду, реализују уставне одредбе у погледу децентрализације и јачања права и надлежности локалних самоуправа и региона. Овај орган - одељење би обједињавало информације које прикупљају органи Републике, Покрајине, Округа/Региона и Општине надлежни за вршење надзора над извршавањем одредаба првенствено Закона о заштити животне средине и Закона о планирању и изградњи, као и других закона и прописа.

Поступање у случају акцидената

На планском подручју могући су акциденти у водопривреди – управљању водама, саобраћају, односно појава елементарних непогода – поплава и непогода, сеизмички ризик је у границама прихватљивог, док ризик од акцидената постоји и у случају одбране земље.

У оквиру индустријско-привредног комплекса прописују се посебни програми и поступци у случају акцидента, хаварија и других инцидената у току рада. Програми и поступци морају бити у вези са системом мерења полутаната и других ризичних материја и системом за обавештање и узбуђивање, како би у случају опасности и евентуалне угрожености локално становништво било на време обавештено, збринуто или пак евакуисано.

У случају саобраћајних акцидента могуће су штете на самом извору, односно нема опасности на шире окружење. На основу важећих прописа транспорт опасних, отровних и експлозивних материјала није дозвољен у насељима. Детаљније мере заштите прописују се у одговарајућим проценама утицаја пројекта за саобраћајнице, односно у поступцима за руковање и транспорт опасним, отровним и експлозивним материјама, као и складиштењу, претовару и транспорту нафтних деривата.

Клизишта су посматрана као ограничавајући фактор за планирање и коришћење земљишта, планирање урбаних садржаја, односно пројектовање и изградњу објекта, у зависности да ли су активна умерена или санирана.

Простори који су захваћени радом клизишта, нарочито активних, представљају апсолутно неповољне терене за било какву градњу, те исту треба у потпуности искључити и забранити. Другу групу неповољних терена обухватају терени ранијих, умерених клизишта. Коришћење ових терена за грађење, захтева претходну темељну припрему терена низом санационих и мелиоративних мера, а све у циљу побољшања стабилности падина и обезбеђења објекта на њима.

Ниво угрожености од земљотреса је у зони 7-8 степени МКС па се морају поштовати мере заштите при градњи објекта у трусним подручјима за најнижи степен заштите 8 степени, што подразумева одговарајућу градњу, избор материјала и др. У циљу најекономичније и најадекватније сеизмичке заштите, првенствено се треба одредити за објекте грађене од природних материјала (дрво, камен и др.). Ова мера је у складу са другим елементима планирања и коришћења планског подручја.

Такође, потребно је да се постојећи планови редовних и ванредних мера за одбрану од поплава доследно примењују у зависности од хидролошких услова и проглашавања мера. У том смислу, неопходно је ажурно праћење хидролошких осматрања на станицама како на планском подручју, тако и у непосредном окружењу, узводно у сливном подручју Топлице. Планом одрбане од поплава за подручје општине Прокупље, детаљно се требају предвидети поступци у случају редовне и ванредне одбране од поплава, као и у случају проглашења ванредног стања, уз истовремену идентификацију одговорних актера – повереника на нивоу насеља, односно месних заједница. Ефикасност одбране од поплава је у директној зависности и условљености примене планова за одбрану од поплава. Другим речима, планови редовних и ванредних мера за одбрану од поплава морају се доследно примењивати у зависности

од хидролошких услова и проглашавања мера у оквиру редовних мерења и хидролошких осматрања које обавља Републички хидрометеоролошки завод.

8. ПРИКАЗ КОРИШЋЕНЕ МЕТОДОЛОГИЈЕ И ТЕШКОЋЕ У ИЗРАДИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ

Сврха стратешке процене утицаја на животну средину је благовремено и систематично разматрање могућих утицаја на животну средину на стратешком нивоу планирања и програмирања, на принципима одрживог развоја. Стратешка процена се у међународној пракси афирмише доношењем EU Directive 2001/42/EC о процени утицаја на животну средину планова и програма. Доношењем сета закона о заштити животне средине, крајем 2004. године стратешка процена утицаја је уведена у домаћу праксу планирања и програмирања. С обзиром да је релативно кратак период у примени стратешке процене, постоји низ проблема и ограничења, као и утврђивања оптималног методолошког обрасца и приступа. У пракси су у примени 2 основна обрасца: (1) технички и (2) планерски. Технички приступ у основи користи прилагођену методологију процена утицаја пројеката, док се у планерском приступу претежно користе квалитативне – експертске методе из разлога што су планови сложенији од пројеката, баве се стратешким питањима и имају мање детаљних информација о животној средини, заснивају на концепту одрживог развоја и обухватају друштвена и економска питања, планирају се тзв "непланабилни процеси" који имају виши степен ентропије, тако да није могуће применити математичке моделе у потпуности и са одговарајућим степеном поузданости и учешће већег броја заинтересованих страна и јавности даје процесу стратешке процене специфичан карактер, јер је потребно да се резултати на разумљив начин представе разним друштвеним групама и другим учесницима у процесу израде и доношења.

Схематски приказ односа стратешке процене утицаја и процене утицаја и нивоа одлучивања

У том смислу, у пракси стратешке процене користе се најчешће експертске методе као што су: контролне листе и упитници, матрице, мултикритеријумска анализа, просторна анализа, SWOT анализа, Делфи метода, оцењивање еколошког капацитета, анализа ланца узрочно-последичних веза, процена повредивости, процена ризика, итд. Заједничка техника различитих метода представљају матрице утицаја којима се испитују промене које би изазвала имплементација плана и изабраних варијанти (укључујући и ону да се план не примени). Матрице се формирају успостављањем међусобних односа између циљева плана, планских решења и циљева стратешке процене са одговарајућим индикаторима. За потребе ове процене примењена је методологија процене која је развијана у домаћој пракси у протеклом периоду и која је

углавном у сагласности са новијим приступима и упутствима за израду стратешке процене у Европској Унији ⁶, ⁷.

Процена је извршена коришћењем аналитичке методе стручног мишљења и поређења са другим, сличним врстама утицаја на животну средину. Коришћене су опште научне методе ⁸, као и прилагођене методе, технике и модели за потребе обављања стратешких процена. За прелиминарне процене могућих утицаја у аналитичком поступку, коришћено је је Упутство ЕУ о процени утицаја пројеката на животну средину, јер се ради о Просторном плану подручја посебне намене који је истовремено стратешки, али и извођачки план, јер се њиме директно утврђују правила којим се операционализује коцепција стратешког плана за управљање просторним развојем, уређењем, опремањем и коришћењем земљишта, пре свега ванграђевинског подручја – у атарима. У том смислу, процењено је да се примени приступ који се користи у процени утицаја пројеката на животну средину, прилагођеног потребама стратешке процене. Заузет је критеријум да просторне зоне величине испод 100 хектара не могу имати значајнији утицај на животну средину, односно прописана правила за објекте за које се издају актови о урбанистичким условима не налазе се на листи 1 и листи 2 обејката за које се ради процена утицаја. У смерницама за нижи хијерархијски ниво, дате су препоруке за израду стратешких процена и процена утицаја на нижим нивоима.

Општи методолошки поступак који је коришћен приликом израде ове стратешке процене и припреме Извештаја о стратешкој процени састоји се из неколико општих фаза и то:

- (а) скрининг – дефинисања садржаја стратешке процене,
- (б) скопинг – дефинисања обима стратешке процене,
- (в) дефинисање кључних (битних) промена,
- (г) процена у ужем смислу,
- (д) предвиђање последица,
- (ђ) одређивање мера,
- (е) контрола и ревизија,
- (ж) имплементација.

Опште тешкоће приликом израде стратешке процене могу се класификовати у неколико група и то:

- (а) организационо - управљачке тешкоће – не постоји потпуни институционални оквир надлежан за послове заштите животне средине, што за последицу има да не постоји организован систем мерења и мониторинга;
- (б) кадровске – не постоји довољан број стручњака који би својим стручним радом допринео развоју система заштите животне средине;
- (в) материјално – финансијске који се огледа у чињеници да се у планско подручје нису издвајала неопходна финансијска средства у циљу одрживог развоја сеоских насеља.

⁶ A Practical Guide to the Strategic Environmental Assessment Directive, Office of the Deputy Prime Minister, London, UK, September 2005

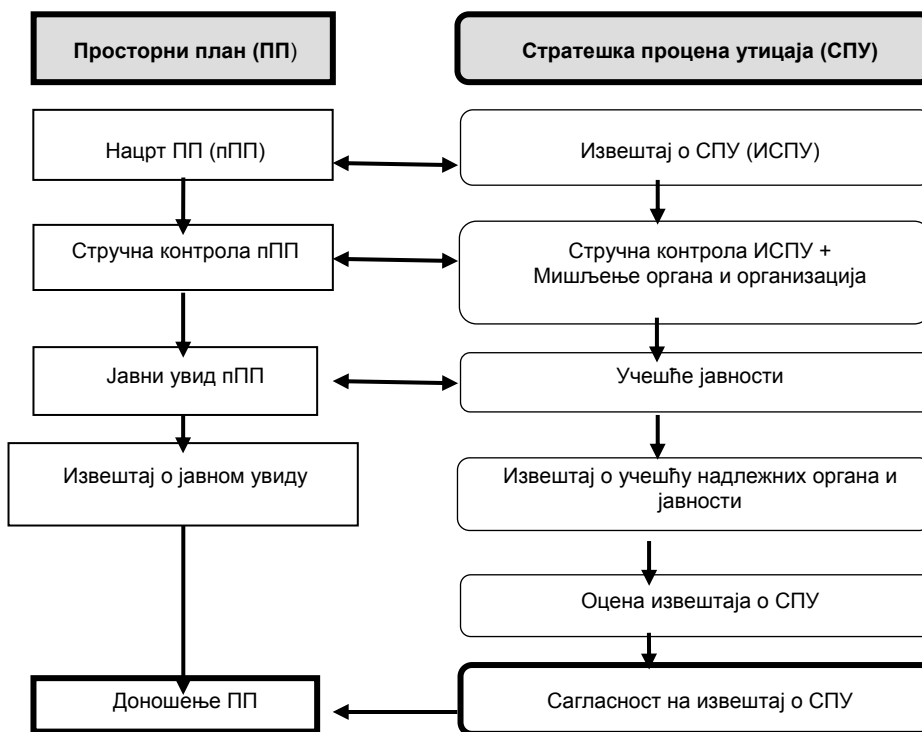
⁷ James E., O. Venn, P. Tomilson, Review of Predictive Techniques for the Aggregates Planning Sector, TRL Limited, Berkshire, UK, March 2004

⁸ Методе анализе и синтезе, индукција и дедукције, компаративни метод, историјски метод, картографски метод.

9. ПРИКАЗ НАЧИНА ОДЛУЧИВАЊА

Члан 18. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину дефинише учешће заинтересованих органа и организација, који могу да дају своје мишљење у року од 30 дана. Пре упућивања захтева за добијање сагласности на извештај о стратешкој процени, орган надлежан за припрему плана обезбеђује учешће јавности у разматрању извештаја о стратешкој процени (члан 19). Орган надлежан за припрему плана обавештава јавност о начину и роковима увида у садржину извештаја и достављање мишљења, као и времену и месту одржавања јавне расправе у складу са законом којим се уређује поступак доношења плана.

Учешће надлежних органа и организација обезбеђује се писменим путем и путем презентација и консултација у свим фазама израде и разматрања стратешке процене. Учешће заинтересоване јавности и невладиних организација обезбеђује се путем средстава јавног информисања и у оквиру јавног излагања просторног плана. Орган надлежан за припрему плана израђује извештај о учешћу заинтересованих органа и организација и јавности који садржи сва мишљења о СПУ, као и мишљења изјављених у току јавног увида и јавне расправе о плану. Извештај о СПУ доставља се заједно са извештајем о стручним мишљењима и јавној расправи органу надлежном за заштиту животне средине на оцењивање. Оцењивање се врши према критеријумима из прилога II закона. На основу ове оцене орган надлежан за заштиту животне средине даје своју сагласност на извештај о СПУ у року од 30 дана од дана пријема захтева за оцењивање. После прикупљања и обраде свих мишљења орган надлежан за припрему плана доставља Нацрт Просторног плана заједно са извештајем о СПУ надлежном органу на одлучивање.

Графикон: Схема поступка одлучивања о Извештају о СПУ

10. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Заштита животне средине у ППО Прокупље разматрана је у оквиру планског документа али и у склопу Извештаја о стратешкој процени утицаја на животну средину. Примењена методологија је описана у претходном поглављу и сагласна је са претпоставкама које су дефинисане у оквиру Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину којим се дефинише садржина Извештаја.

Циљ израде Извештаја о стратешкој процени утицаја на животну средину предметног плана је сагледавање могућих значајних негативних утицаја планских решења на квалитет животне средине и прописивање одговарајућих мера за њихово смањење, односно довођење у прихватљиве оквири (границе) дефинисане законском регулативом. Да би се постављени циљ могао остварити, потребно је било сагледати постојеће стање животне средине и Планом предвиђене активности.

Резимирајући утицаје плана на животну средину и елементе одрживог развоја може се констатовати да ће већина утицаја планских решења имати позитиван утицај на конкретан простор. Негативни утицаји које је могуће очекивати реализацијом планских решења (изградња објеката у привредно-радним зонама на пољопривредном земљишту, изградња аутопута и обилазнице око Прокупља, реализација туристичких капацитета у подручјима будућих заштићених природних добара) потребно је детаљно размотрити израдом Процена утицаја на животну средину појединачних пројеката. Да би се овакви утицаји свели у оквири који неће оптеретити капацитет простора, потребно је спроводити мере за спречавање и ограничавање негативних утицаја на животну средину.

У варијанти да се просторни план не донесе и да се развој настави по досадашњем тренду могу се очекивати само негативни ефекти код готово сваког сектора и ниједан позитиван ефекат у односу на циљеве стратешке процене утицаја. У варијанти да се просторни план имплементира могу се очекивати бројни позитивни ефекти у сваком сектору, који отклањају већину негативних тенденција у развоју посматране територије ако се план не би имплементирао.

Извештај о стратешкој процени утицаја који се радио за ниво ППО не може дати експлицитне одговоре на прихватљивост појединих планских решења. Таква планска решења морају се разрађивати и детаљно оцењивати приликом израде пројектне документације и студија оправданости. Ниво детаљности који ће анализирати појединачне објекте и њихове утицаје на животну средину, разматраће се у оквиру Стратешких процена утицаја на нижим хијерархијским нивоима и у оквиру Процена утицаја појединачних објеката и пројеката на животну средину.

Анализирајући Просторни план у целини, као и појединачна планска решења, на основу евалуације значајних утицаја може се закључити да имплементација плана не производи могуће стратешки значајне негативне утицаје на целом планском подручју, већ само на деловима (локалитетима, трасама) планског подручја на коме се реализују одређена планска решења. У случајевима где је процењено да може доћи до потенцијално негативног утицаја потребно је предузети одговарајуће мере заштите прописане овим Извештајем.